

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ИЗКУСТВОТА – БАН

ПОЛИНА ДИМЧЕВА АНТОНОВА

**АРХИВЪТ НА ДИМИТЪР НЕНОВ:
СИСТЕМАТИЗАЦИИ, ИНТЕРПРЕТАЦИИ, АНАЛИЗИ**

АВТОРЕФЕРАТ

НА ДИСЕРТАЦИЯ ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА
ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН “ДОКТОР”
ПО НАУЧНАТА СПЕЦИАЛНОСТ
МУЗИКАЛНО И ТАНЦОВО ИЗКУСТВО, 8.3.

Научен ръководител:
проф. д.изк. Елисавета Вълчинова-Чендова

Рецензенти:
проф. д. изк. Кристина Япова
проф. д-р Ромео Смилков

София, 2015

Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита на разширено заседание на ИГ „Музикална култура и информация” при Института за изследване на изкуствата – БАН, състояло се на 17 февруари 2015 г.

Разработката се състои от 345 стр. в това число 254 стр. текст с 36 нотни примера и 6 приложения, неразделна част от труда.

Цитираната литература включва 80 заглавия (печатни 64 на кирилица и 8 на латиница, и 8 сайтография).

Защитата на дисертационния труд ще се проведе нана открито заседание на Научно жури в състав: *рецензенти* – проф. д.изк. Кристина Япова (ИИИЗк БАН) и проф. д-р Ромео Смилков (АМТИИ – Пловдив); *становища* – проф. д.изк. Иван Бакалов, проф. д.изк. Елисавета Вълчинова-Чендова (ИИИЗк БАН) и доц д-р Георги Арnaudов (НБУ).

Председател на НЖ: проф. д.изк. Кристина Япова.

Материалите по защитата са на разположение на интересуващите се в отдел Административно обслужване на Института за изследване на изкуствата, София, ул. *Кракра* 21.

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

УВОД	4
<i>Глава първа. ЗА ФОНД „ДИМИТЪР НЕНОВ” – ИСТОРИЯ, АРХИВНИ МАТЕРИАЛИ, ПУБЛИКАЦИИ</i>	9
1.1. История на фонд „Димитър Ненов”	11
1.2. Публикации на архивни материали	21
1.3. Нотни издания, редакции	28
1.4. Още за архива на Димитър Ненов	32
1.4.1. Неновият архив и съдбата на някои други композиторски архиви	32
1.4.2. Архивни и други материали в къща-музей „Димитър Ненов” в Разград	35
<i>Глава втора. СЛОВЕСНИ МАТЕРИАЛИ В АРХИВА НА НЕНОВ</i>	37
2.1. Описи на Димитър Ненов на неговото творчество	37
2.1.1. Списък с ранни произведения (1919 или 1920)	40
2.1.2. Списък в „Илюстриран музикален речник” на Иван Камбуров (1933)	40
2.1.3. Опусен списък в архива на Димитър Ненов (1938)	41
2.1.4. Списък в писмо до д-р Науман (1943)	43
2.1.5. Списък за Радио София (1947)	45
2.1.6. Списък в „Съюз на композиторите, музиколозите и концертиращите артисти в България. Въпросник (за членовете на съюза)” (1949)	47
2.1.7. Списък, диктуван на Иван Стайков (1952) и Списък на немски език	49
2.2. Кореспонденция	53
2.2.1. Служебна кореспонденция	56
2.2.2. Лична кореспонденция	60
2.2.2.1. Кореспонденцията между Димитър Ненов и Любомир Романски	61
2.2.2.2. Писмо от Димитър Ненов до Маргарита Лонг	78
2.2.2.3. Кореспонденцията между Димитър Ненов и Стоян Брашованов	89
<i>Глава трета. НОТНИ АРХИВНИ МАТЕРИАЛИ</i>	101
3.1. Жанрова систематизация на нотните материали	101
3.2. Идентифициране и аотиране на нотните ръкописи във фонда. Проблеми	111
3.3. Въпроси без отговори	128
<i>Нотни примери към глава трета</i>	146
<i>Глава четвърта. ОПИС НА ДОКУМЕНТИ ОТ ТВОРЧЕСКА ДЕЙНОСТ</i>	168
<i>Нотни примери към глава четвърта</i>	227
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	245
ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА	247
ПРИЛОЖЕНИЯ	
<i>Приложение № 1. Протокол № 1, 1953</i>	255
<i>Приложение № 2. Опис на доц. Лъчезар Каранлъков</i>	267
<i>Приложение № 3. Опис на Асен Атанасов</i>	281
<i>Приложение № 4. Списък на немски език</i>	321
<i>Приложение № 5. Опусен списък</i>	337
<i>Приложение № 6. Списък за Радио София</i>	339

УВОД

Обект на изследователския ми интерес е личният архив на Димитър Ненов – НА на БАН, фонд 216 „Димитър Ненов” [ФДН], и конкретно разкриването и жанровото структуриране с цел каталогизация на нотните ръкописи в него.

Димитър Ненов (19.12.1901/1.01.1902 – 30.08.1953)¹ е един от най-коментирани български композитори. Името и творчеството му са във фокуса на българското музикалнокултурно пространство вече повече от половин век, казаното и писаното по темата Димитър Ненов варира от изключително положителни до крайно негативни оценки, от „осанна” до „разпни го”! Свидетелствата го представят като ярко индивидуална, многостранно надарена, интересна, ерудирана и много интелигентна личност, която по ирония на съдбата или напротив – по съдбовно правило, преживява възходи и падения, шансове и неудачи, проблясъци на таланта и депресивни състояния, периоди на любов и на омраза, на здраве, мъка и болест. Този конгломерат от житейски контрасти и противоречия неминуемо бележат и професионалния му път.

Около личността на Димитър Ненов като че ли по съдбовна ирония неизменно витаят митологични разкази. Естествено, някои вероятно съдържат истина, а други са на ръба на мистификацията. И въпреки че те ангажират общественото внимание толкова десетилетия, по една или друга причина до този момент не са намерени доказателства за тяхното истинно удостоверяване или обратното, за тяхното категорично отхвърляне.

Трудно би могло да се установи със сигурност каква е точно истината, ако тя не е документално овеществена или потвърдена. В тази връзка съдбата на личния архив на Димитър Ненов не прави изключение. Именно той е онова автентично документално пространство, което може да отговори на въпросите, да отхвърли или да потвърди подобни разкази. Той е фундаментът, върху който ще се надгражда, допълва и уточнява информацията за творчеството му (и не само). Парадоксален факт е обаче, че архивът му е периодично в процес на описване и обработка и това продължава вече повече от 50 години. Формиран е през 1953. Част от архивните материали (нотни и словесни) са били неведнъж обект на изпълнителски и изследователски интерес (тази тема се разглежда подробно в първа и втора глава на текста), но яснота относно цялостното му съдържание няма.

Поради активната работа върху него (моята – свързана с разкриването, идентифицирането, систематизирането, комплектуването и аотирането на нотните документи, и на археографката Елена Дяконова – която обработва словесните материали, предстои техническата част) архивът все още е недостъпен за свободно ползване. Крайният резултат от настоящия дисертационен труд е научно-приложен – въз основа на разкриването на съдържанието на нотните материали да бъде направена систематизация на подробно аотираните документи в него и свързаните с тях словесни материали, и така фондът на Димитър Ненов да стане достъпен.

Това определя и задачите, които си поставя изследването. На първо място, описването, идентифицирането, систематизирането и създаването на научно обоснована жанрова структура на нотните ръкописи на композитора в архива, които са основната и най-важната част от неговото творческо наследство и основен масив във фонда, като концептуалното ѝ изграждане е съобразено и с класификационните теми и спецификата на архивните описи.

Структурата на текста съответства на задачите, които си поставя дисертационният труд. Глава първа е посветена на историята на архива и хронологичното и аналитично проследяване на направените досега описи на материалите в него (съществуващите описи са преди всичко на словесните материали – документи, писма и други). Втората глава разглежда словесните материали в архива, свързани с неговото творчество, а третата – нотните. Сред словесните материали, коментирани във втора глава, са и предходните описи на архива на Ненов, както и част от кореспонденцията му, която има пряка и косвена връзка с творческия и житейския път на композитора. Писаното *от него* и *до него* дава възможност за прилагане на холистичен подход към разбирането на музиката на Ненов. Важността на подобно съждение се открива и в споделеното от самия композитор до Иван Стайков: *...Лош обичай е да се унищожават писмата. Защото те дават много често по-верен образ за хората отколкото външно-официалният им вид, и биографиите на много велики хора биха изглеждали други, ако напр[имер] се знаеше техният интимен свят,*

¹Отразяването на рождената дата на Димитър Ненов по този начин е съобразено с коректното излагане на информацията в Кръщелното му свидетелство и няколко автобиографии. Оригиналните документи се намират във фонда под вр. арх.ед. № 1 и № 2. Според Кръщелното свидетелство той е роден на 19.12.1901, като това датиране е според Юлианския календар (т.нар. „стар стил”). В България Григорианският календар (или т.нар. „нов стил”) се въвежда със закон, гласуван от Народното събрание на 14.03.1916 и отчитането на времето по нов стил започва от 01.04.1916 според Юлианския календар, което е 14.04.1916 според Григорианския календар. Датирането преди тази дата остава както е било по Юлианския календар. Изместване на календара със задна дата в исторически план не съществува. Но в автобиографиите си Ненов посочва 1 януари 1902, поради тази причина датата на раждането му се посочва едновременно по нов и по стар стил.

тяхната чувствителност, тяхното чувствуване, споделяно в писма и интимни разговори². За да бъдат идентифицирани и анотирани нотните ръкописи, в глава трета всеки документ е анализиран, а където е необходимо за неговата точна експертиза, е разгледан и в контекста (исторически, музикалноаналитичен) на съществуващи други архивни материали като Неновите творчески списъци, писма, ноти и прочее, или публикации на тази тема. Коментират се някои грешки и неточности, които дълго време са преповтаряни в по-старите описи и се предлага концепция за жанрова структура. Въз основа на всичко това в последната четвърта глава се представя жанровата структура, систематизацията и подробната анотация на нотните ръкописи.

Текстът се опира освен на документален материал, и на литература, посветена на Димитър Ненов, както и на изследвания, които имат отношение към темата – композиторът и неговият архив и подходи в систематизацията, интерпретацията и анализите на документите. Основни са трите сборника за Димитър Ненов, съставени от Лазар Николов, те са разгледани обстойно в първата глава на текста. Първите два от тях са пряко свързани с публикуването на материали от фонда и са от първостепенна важност за разработваната проблематика. Към тях се включват и двата юбилейни броя на списание „Българско музиковедие“ (2000, № 1 и 2011, № 3 – 4).

По отношение на съставянето на жанровата структура на Неновото творчество във фонда се позовавам на НТО (методика за структуриране и систематизиране на личен творчески архив), както и на издадения каталог на архива на Добри Христов, съставен от проф. д.изк. Кристина Япова, също фонд от Научния архив на БАН³. Опитала съм се да направя най-общи паралели и с архивните дигитализирани фондове на други композитори – български (Панчо Владигеров, Петко Стайнов) и чуждестранни (Бетовен, Барток и др.).

Глава първа **ЗА ФОНДА „ДИМИТЪР НЕНОВ” –** **ИСТОРИЯ, АРХИВНИ МАТЕРИАЛИ, ПУБЛИКАЦИИ**

1.1. История на фонд „Димитър Ненов”

Историята на ФДН започва 23 дни след кончината на композитора. Ненов почива на 30.08.1953. На 24.09.1953, в дома му (София, ул. „Бистрица” № 7) се събира комисия, назначена със заповед на Славчо Васев – зам.-председател на Комитета за наука, изкуство и култура по това време [КНИК]. В състава на комисията са известните български музиканти: Димитър Сагаев, Андрей Андреев, Лазар Николов, Рада Букорещлиева, Цветко Мехлемов. С някои от тях приживе Ненов е имал близки колегиални и приятелски отношения (например с Л. Николов, негов ученик). В присъствието на сестрата на Ненов Маринка Каравасилева те преглеждат всичко, което е оставено от композитора и на практика съставят неговия личен архив – Протокол от 24.09.1953, вр. а. е. № 639: I. РЪКОПИСИ – КОМПОЗИЦИИ НА ДИМИТЪР НЕНОВ. II. ПЕЧАТНИ НОТИ; РАЗЛИЧНИ УДОСТОВЕРЕНИЯ, ДИПЛОМИ, БИОГРАФИЧНИ И АВТОБИОГРАФИЧНИ МАТЕРИАЛИ, КОРЕСПОНДЕНЦИЯ, РАЗЛИЧНИ БЕЛЕЖКИ И СТАТИИ, ПИСАНИ ОТ НЕНОВ, ДОКЛАДИ, ГРАМОФОННИ ПЛОЧИ, ФОТОГРАФИИ, НАГРАДИ И Т.Н. Цялата наличност се съдържа в 429 номера със съответна анотация на всеки документ. Според протокола от № 1 до № 128 са включени творбите на композитора: нотни ръкописи, партитури, щимове, скици и др. В този документ за първи път се описва съдържанието на Неновия архив. Фондът е дарен от Маринка Каравасилева на тогавашния Институт за музика при БАН, който става негов собственик. Това е началото на историята на личния архив на Димитър Ненов. До края на септември 1953 фондът постъпва в Института.

Тук трябва да се спомене малка част от съдържанието на една анонимна справка към фонда, в която фигурира информация, че според сведения на музиканти архивът е „прочистван” непосредствено след смъртта на композитора, а и след това, под претекст, че съдържа сведения за гей наклонности на Димитър Ненов. Дали обаче написаното отговаря на истината и каква е причината авторът на тази справка да остане анонимен?! В тази връзка трябва да се отбележи непозната до този момент информация, която открих през месец март 2014 при работата с идентифицирането и анотирането на нотните скици запазени във фонда. Там се намират скици на „Молитва” и „Реквием”, произведения за смесен хор (вр. а. е. № 157). В скиците на „Молитва” с много ситен шрифт Ненов е отбелязал: *14.06.1936 / на 13.5 ч. сл. пл. се помина Веска Цонева, засега единствената жена, която бих се решил да покая да ми бъде другарка в живота. Едно твърде добро сърце вече не е за мене. Винаги съдбата ме отделя с малкото добри хора, които ме обичат мене, нещастния, самотния. Лека пръст на това добро и девствено момиче.* И веднага след това на скиците за „Реквием” след

² Божикова, М. Писма от Димитър Ненов до Иван Стайков. – В: *Българско музиковедие*, 2011, № 3 – 4, с. 104.

³ Япова, К. Архивът на Добри Христов. Каталог. София: Матом, 2002, 120 с.

заглавието се открива пак почеркът на Ненов, в_стенографски знаци, с които е посочил името на Веска Цонева. А текстът, който е написал към замисляното произведение, е: *Упокой Господи, душите на твоите починали раби*. Очевидно е, че конкретният повод за създаването на „Молитва” е смъртта на Веска Цонева. Скиците и оригиналната партитура за смесен хор датират от периода 20.05.1936 – 16.06.1936, а скиците на „Реквием” – от 18.06.1936. Произведението е останало като проект, скиците за него са само няколко такта. Тези на пръв поглед кратки думи към скиците съвсем не са за пренебрегване. Те дават информация за няколко неща. На първо място, желанието на Ненов да „засекрети” своите лични и интимни чувства свидетелства за неговата дълбока чувствителност и тежка житейска самота – една от основните причини архивът да не е запазен в своята цялост. И не на последно място, поставят под съмнение истинността и мотивацията на останалия анонимен автор на гореспоменатата справка към архива, и подсказват важен въпрос от морално и етично естество относно писаното за Димитър Ненов! Отбелязването на тази информация има за цел единствено да насочи вниманието към някакво достоверно или поне недаващо възможност за оспорване обяснение за липсващите части от архива на Ненов – изповеди, тетрадки, бележници, тефтерчета, част от лична кореспонденция, скици, нотни материали и други лични документи и бележки, за чието съществуване има сведения, но до ден-днешен не са открити.

Отново неизяснена остава съдбата и на записите на Ненов като пианист, направени за БНР – доказателство и за голямото му пианистично майсторство. И за тях съществува спорна информация, дали са били умишлено унищожени от Найден Найденов (наложено вече мнение) или поради липсата на ленти, на които да се правят нови записи – върху готовите вече изпълнения на Ненов е записвана друга музика и така са унищожени неговите (по устни сведения на Карло Луканов). Съдейки обаче по информацията на Антоанета Радославова-Дойчева, подкрепена със свидетелства на говорители от БНР, наложеното вече мнение е, че записите са умишлено унищожени⁴. Единственият запис на пианиста Ненов, който не е запазен изцяло, е от Концерт за пиано № 2 в ла мажор от Ференц Лист. В къщата-музей „Димитър Ненов” в Разград се съхранява почти целият запис Ненов от 1949 със Софийската филхармония, диригент Васил Стефанов, като финалът е с монтирани 17 такта, изпълнени от Клаудио Арау (по сведения на акад. Васил Казанджиев, в БНР не е отбелязано кой е изпълнителят).

При постъпването на фонда в Института за музика с техническото описване на документите е ангажирана Агапия Баларева, която по това време е назначена на работа като технически сътрудник. Тя прави завеждането и номерирането на материалите от фонда в ИНВЕНТАРНА КНИГА НА АРХИВНИТЕ МАТЕРИАЛИ (РЪКОПИСИ И КНИГИ), АРХИВ ПРОФ. ДИМИТЪР НЕНОВ, започната на 30.09.1953. Подредбата на нотните материали следва изцяло реда и номерацията от ПРОТОКОЛА, като номерата са поставени и върху нотните ръкописи и скици (в процеса на работата ми с архива се откриха някои несъответствия и неточности при номерирането, които са отбелязани конкретно във втора глава на текста).

През 1975 основната част от Научния архив на Института за музика е пренесен в НА на БАН. С цел да бъде описан и структуриран, през 1975 ФДН е предаден на Лъчезар Каранлъков, тогава научен сътрудник в Института. През 1995, със заповед на тогавашния директор на Института за изкуствознание проф. д.изк. Георги Саев архивът е върнат в Института с опис на материалите, без да бъде обработен (ФДН вр. а. е. № 644). От 2004 целият ФДН е в НА на БАН.

Разкриването на съдържанието на фонда е един от приоритетите на съществуващото звено „Научна документация” (създадено през 1999 и ръководено от проф. д. изк. Елисавета Вълчинова-Чендова до 2010). Най-активна е работата с фонда до 2004. Началният опис в съдържателен план е възложен на Наталия Арнаудова (преди всичко на писма на български език и служебни и лични документи), след нея с архива и с нотните материали са ангажирани покойната вече Елена Томова и Асен Атанасов. В описа на А. Атанасов, направен по-късно, те отчасти са систематизирани по жанров признак в т.нар. подрубрики, като жанровото деление не навсякъде е спазено и точно (например само големината на състава не може да бъде определяща). Това е първият опит в тази посока и началото на подготовка за създаване на нотен архив, като ръкописите са комплектувани в отделни архивни единици. От описа и от вида, в който е оставен архивът в НА на БАН, и от последвалата работа с нотните ръкописи от началото на 2011, може да бъде направен изводът, че повечето от тях не са комплектувани. И въпреки наличните описи, има произведения, чиято анотация и номерация не съответства на нотното съдържание.

1.2. Публикации на архивни материали

Във връзка с реализирането на конкретни проекти архивът е частично разкриван и публикуван в научни изследвания и други.

⁴ Радославова-Дойчева, А. Музиката в Българското радио 1930 – 1944: Новите изпълнители пред микрофона на Радио София. София: Петко и Пенчо Славейкови, 2010, с. 224, с. 250.

На първо място са разгледани трите сборника, подготвени от композитора Лазар Николов (1922 – 2005), който е бил ученик по пиано на Ненов. Името на Лазар Николов е отбелязано и във връзка с първото документиране на архива. Той е автор и на оркестрацията за симфоничен оркестър на „Токатата“ за пиано от Димитър Ненов. Първият – „Димитър Ненов. Спомени и материали“⁵, съдържа пространна информация за Ненов и има в голяма степен възпоменателен и информативен характер. В „Спомени за Димитър Ненов“⁶ целта е да се покажат голямото му пианистично майсторство, извело българското клавирно изкуство на европейската сцена чрез своята концертна дейност, както и големият му принос за развитието на пианизма в нашата все още млада българска пианистична школа по негово време. Поместени са архивни документи с концертни програми, афиши, наши и чуждестранни критики за Ненов като изпълнител. В тази книжка е включен и изготвеният през 1943 от Димитър Ненов списък с композициите му⁷. И в двата сборника е публикувано станалото вече известно писмо на композитора до Константин Зидаров, което е с автобиографичен характер. В третия – „Димитър Ненов“⁸, са събрани девет теоретични разработки върху различни жанрове от творчеството на Ненов и Списък с произведенията на композитора, диктуван на Иван Стайков през 1952⁹.

През 2009 в самостоятелна книжка на сп. „Музикални хоризонти“ за първи път е издадена кореспонденцията между Димитър Ненов и Стоян Брашованов (1888 – 1956)¹⁰.

За първи път някои от съдържащите се във ФДН документи са поставени в центъра на научен коментар в списание „Българско музикознание“, 2000, № 1 (съст. и ред. Е. Вълчинова-Чендова и Н. Градев). Включени са няколко статии на Димитър Ненов и други оригинални материали от архива: 1) „За българското Възраждане“, 2) „Проблеми в днешното ни музикално художествено творчество“, 3) „За инструментирането“, 4) „За трансформацията на народна песен“, 5) „Народни песни за глас и малък оркестър“; 6) нотен материал: Скици към III/V Симфония, 7) две писма до Димитър Ненов от Министерството на народното просвещение както и Изложение и Заявление от Ненов до Министъра на народното просвещение, публикуван и Уставът на дружеството на българските компонисти „Съвременна музика“, както и изследване на Николай Градев, интервю на Горица Найденова и Драгомир Йосифов с Лазар Николов, подборна библиография *от и за* Димитър Ненов съставена от Маня Иванова.

Въпросът за композиторския архив е поставен в широк научен контекст и коментар по повод 110-годишнината от рождението на Ненов, „Българско музикознание“, 2011, № 3 – 4 (съст. М. Божикова и П. Антонова, ред. Г. Найденова). Публикувани са и непознати до този момент документи от фонда: от Л. Каранлъков – Сведения за дейността на проф. Димитър Ненов за времето от 1 октомври 1942. Vis ... /нем. до/, Кратка автобиография, Въпросник за съюза на композиторите, музиколозите и концертиращите артисти в България и статиите „Изложбата на Слави Генов“ и „За музиката и изкуството въобще“¹¹. В статията на Ромео Смилков „Първи авторски концерт на Димитър Ненов в България“, е приложена програма и обявление за събитието. За първи път е представена запазената в архива кореспонденция между Любомир Романски (1912 – 1989) и Димитър Ненов¹², до този момент е известно само част от едно писмо от тях (16.07.1948)¹³. М. Божикова публикува писмата на Ненов до Иван Стайков¹⁴. Интервюирани са Милена Моллова и Иван Бакалов, които са ученици по пиано на Ненов, а есето на акад. Васил Казанджиев „Живот в паметта“ е свързано с големия принос на Ненов за българската музика.

В книгата на Антоанета Радославова-Дойчева „Музиката в българското радио 1930 – 1944“¹⁵ се проследяват дейността и големият принос на Ненов за музикалното развитие на Радио София, публикувани са части от два доклада свързани с работата му радиото и част от статията „Необходимо ли е постоянен оркестър на Радио София“, за първи път са показани факсимиле (с. 130) на единия от гореспоменатите доклади и страница от партитурата (с. 336) на „Коледа“ – симфонична поема за смесен хор, солисти и оркестър (1938 – 1939).

1.3. Нотни издания, редакции

⁵ Николов, Л. *Димитър Ненов. Спомени и материали*. Сборник. Съст... София: Наука и изкуство, 1969, с. 284.

⁶ Николов, Л. *Спомени за Димитър Ненов*. Сборник. Съст... София: Музика, 1987, с. 68.

⁷ Пак там, с. 65 – 66.

⁸ Николов, Л. *Димитър Ненов*. Сборник. Съст... София: Музика, 1989, с. 200.

⁹ Пак там, с. 196 – 198.

¹⁰ Димитър Ненов – Стоян Брашованов. Писма. – В: *Музикални хоризонти*, 2009, извънр. брой, с. 36.

¹¹ Каранлъков, Л. Димитър Ненов: документите говорят. – В: *Българско музикознание*, 2011, № 3 – 4, с. 8 – 35.

¹² Антонова, П. Непознатата кореспонденция между Д. Ненов и Л. Романски. Пак там, с. 36 – 92.

¹³ Николов, Л. *Димитър Ненов. Спомени и материали...*, с. 249 – 251.

¹⁴ Божикова, М. Писма от Димитър Ненов до Иван Стайков. – В: *Българско музикознание*, 2011, № 3 – 4, с. 104 – 107.

¹⁵ Радославова-Дойчева, А. Цит. съч..., с. 394.

Въпросът за издаването на творчеството на Ненов е пряко свързан с нотните ръкописи в архива. Първото печатно произведение са Две детски пиески: „Приказка” и „Танц” (1946), изд. с.г. от Камара на народната култура [КНК], София. През 1947 е изд. „Танц” (1941) за пиано. Първоначално произведението се казва „Хоро” (вр. а. е. № 82), изд. от КНК, София. Двете издания се съхраняват в къщата-музей „Димитър Ненов” в Разград. През 1949 за първи път излиза цикълът от пет „Миниатюри” за пиано – „Прелюд”, „Песен”, „Стакато”, „Пасторал” и „Гайда”, ред. Панчо Владигеров; следват няколко преиздавания: през 1963 от ДИ „Наука и изкуство”, през 1984 от ДИ „Музика” и последното през 2001 от изд. „Музика”, ред. Йорданка Рашкова, без промени (редакциите на „Миниатюрите” са коментирани подробно във втора и четвърта глава на текста).

Издател на следващите посочени творби е ДИ „Наука и изкуство”, изключенията са специално посочени в скоби: „Токата”, 1955 (ред. П. Владигеров), преизд. 1967 (ред. В. С. Белов) и 2001 (ред. Милена Моллова и Ромео Смилков, изд. „Добрев”); „Вариации за пиано” във фа диез мажор, 1957 (с копия от Лазар Николов); „Рапсодична фантазия” за голям оркестър, 1960 (с копия от Константин Илиев); „Четири скици за голям оркестър”, 1962 (ред. Добрин Петков); Сонатата за цигулка и пиано, 1967 (ред. Лазар Николов); двата етюда за пиано, 1964 (с копия от Галунка Белчева), преизд. в същия вид, 1969.

Иван Стайков (род. 1931), един от най-младите Ненови ученици, прави по оригиналните нотни материали във фонда редакция-извлечение за две пиана на Концерт за пиано и оркестър, 1968. Във фонда оригиналната партитура на концерта не е налична, оригиналният ѝ ръкопис се съхранява в къщата-музей „Димитър Ненов” в Разград, Библиотеката на Софийската държавна филхармония разполага с копие, печатно издание няма. Той редактира през 1989 и предоставя за издаване песните за сопран и пиано на Ненов¹⁶ (вокалното творчество на Ненов се изпълнява рядко въпреки високата му художествена стойност¹⁷); довършва и оркестрира по запазените оригинални скици Втората симфония „Поема на българската земя” (изпълнена е за първи път през 1982); прави оркестрация за голям оркестър на четири от петте клавирни миниатюри – „Прелюд”, „Стакато”, „Пасторал” и „Гайда”, а втората миниатюра „Песен” е оркестрирана от Ненов през лятото на 1949. Оркестрацията на И. Стайков е изпълнявана през 1998 в Разград, диригент Иван Бакалов (орк. прави и Александър Райчев, но за струнен оркестър).

През 2001 изд. „Добрев” реализира проект във връзка със 100-годишнината от рождението на Ненов. За първи път се издават двете клавирни пиеси: „Медитация” и „Кино-сюита” (ред. Марио Ангелов). Преиздадени са „Токата” и „Тема с вариации” (ред. Милена Моллова и Ромео Смилков) и „Песни” по стихове Ел. Багряна.

До този момент не са издадени произведения като Соната, Рондо, Етюд в Des dur (хронологично първият етюд, който Ненов пише през 1917. Но това не е познатият Етюд № 1, който се изпълнява и който е издаден под тази номерация. В трета глава се коментира подробно хронологията на етюдите на Ненов) и ноктурно за пиано. Тези произведения, а и не само те, са записани от пианиста Христо Илиев през 1983¹⁸ в две дългосвирещи грамофонни плочи.

Произведенията, които нямат издания, се изпълняват по копия от нотните ръкописи от архива на Ненов. Във фонда са запазени значително количество ранни клавирни произведения на Ненов. И въпреки че композиторият пише, че те за него са без художествена стойност, между тези творби има пиеси за пиано, които могат да бъдат издадени и свирени. Най-голям принос за изпълняването на оркестровото творчество на Ненов има диригентът проф. Иван Бакалов. Под неговата палка са прозвучали неведнъж: „Четири скици за голям оркестър”, „Балада-концертанте”, вокално-симфоничните сюити „Тракия”, „Родина” и „Коледа”, Концерт за пиано и оркестър.

1.4. Още за архива на Димитър Ненов

В къщата-музей „Димитър Ненов” в Разград (родната къща на композитора, превърната в музей от 1992, във връзка с честването на 90-годишнината от рождението му) се съхраняват: лични вещи (неговото бюро, фрак, обувки, палка и др., предадени от Института за музика специално по този повод), книги от личната му библиотека, пианото на майка му Стилияна Ненова, на което композиторият е започнал своето обучение; значителен брой оригинални снимки, които са дарени на музея от Стилиян Мирков Каравасилев, племенник на Ненов и негов единствен наследник. Освен отбелязаните вече първи печатни издания на „Две детски пиеси” и „Танц” за пиано, там се пазят: оригиналната партитура на „Сюита от пет родопски песни” и оригиналният ръкопис на Концерта за пиано и оркестър. Съхраняват и спомените на някои негови ученици. Три оригинални документа,

¹⁶ Ненов, Димитър. Песни за сопран и пиано. Ред. Иван Стайков. София, Музика, 1989, с...да ги допълня.

¹⁷ Песни на Д. Ненов записва Росица Тренкова (сопран) с Ат. Куртев (пиано), грам. пл. Две поеми от цикъла „Родина” записва Реса Колева (алт), СДФ, диригент Д. Петков, Балкантон, ВСА 1037.

¹⁸ Димитър Ненов – Клавирни творби, Христо Илиев, пиано, ВКА 10754-55. Произведенията, които Христо Илиев записва, са: Токата, Етюд № 1, Етюд в Des dur, Рондо, Соната, Тема с вариации”, Танц, Приказка и танц, Ноктурно.

които свидетелстват за близкия професионален и личен контакт между Ненов и Люба Енчева, са дарени от пианистката: писмо и бележка на Ненов до Люба Енчева – София, 29 юли 1952 (инв. № 56), както и програма за тържествения концерт на 9 октомври 1937 по повод откриването на концертната зала „България“. В този концерт Л. Енчева и Ненов солират на Българската държавна филхармония в изпълнението на Концерт от Й. С. Бах в до минор (инв. № 57). Много ценни документи са размислите около създаването на цикъла „Миниатюри“ и съветите на автора, подпомагащи интерпретацията на опуса (инв. № 363). Съхраняват се: оригинален ръкопис на композитора за неговите концерти и участия в периода от 1 септември 1947 до 1949 (инв. № 520), документът е намерен в дома на Галунка Белчева в София и предаден на музея от дъщеря ѝ Мими Белчева; писмата на Ненов до Лазар Николов (21 броя) (инв. № 149); програми от изнесени от Ненов концерти (инв. № 523); малка част от неговата педагогика по пиано – ръкопис със заглавие „Указания и упражнения, обучение по пиано на Димитър Ненов“ (инв. № 521), с технически упражнения, свързани с изучаването на гамите; три архитектурни проекта на композитора¹⁹. Част от музейната сбирка са и ръкописи на изследванията за Димитър Ненов от Лазар Николов и Лъчезар Каранлъков (инв. № 55). както и разработка на Павлина Пеева за работата му като клавирен педагог²⁰.

Глава втора

СЛОВЕСНИ МАТЕРИАЛИ В АРХИВА НА НЕНОВ

2.1. Описи на Димитър Ненов на неговото творчество

Във ФДН са запазени документи, които освен сведения от автобиографичен характер, съдържат и описание на музикалното му творчество (вр. а. е. № 1). Към тях спадат и списъците (вр. а. е. № 234), в които композиторият аотира своите произведения. В почти всички запазени Ненови описи, между които и един на немски език, непознат и непубликуван до този момент, творбите са хронологично подредени, по време на създаването. Само в един произведенията са на опусен принцип, с поставени от композитора опусни номера, като хронологията на създаването им отново е спазена (*Опусен списък*). Изключение е Списъкът за Радио София, изготвен по молба на Д. Сагаев през 1947. В него произведенията са групирани по жанрови белези, с добавена информация за времето на композиране. Този списък поради специфичния характер на структурирането и вида информация, която предоставя за произведенията на Димитър Ненов, е поставен като основа за жанровата подредба, систематизирането и подробната анотация на нотните ръкописи в рубриката *Документи от творческата дейност* във фонда.

2.1.1. Списък с ранни произведения (1919 или 1920)

Хронологично първият опит на Ненов да направи списък на произведенията си датира от най-ранния му творчески период (вр. а. е. № 219), неизчерпателен спрямо запазените в архива нотен материал – посочени са произведенията за пиано, за пиано и оркестър, както и четири щима от квартет. От този период композиторият има три квартета (два клавирни и един струнен), две симфонии, две симфонични поеми – едната недовършена, другата със заглавие „Тутраканска епопея“, Клавирен концерт в е moll (двете произведения подробно са разгледани в глава трета), солова песен, опити и в оперния жанр, както и литургична музика. Всички тези ръкописи са запазени във фонда, някои изцяло, други не (в подрубрика „Ранни произведения“), но Ненов не ги е отбелязал в списъка си. Документът не е датиран. От съдържанието му и от Неновия почерк може да се твърди, че е правен през 1919 или между 1919 – 1920. Отбелязаните произведения не са датирани, за разлика от запазените във фонда техни оригинални нотни ръкописи.

2.1.2. Списък в „Илюстриран музикален речник“ на Иван Камбуров (1933)²¹

Първият публикуван списък, в него произведенията са подредени на опусен принцип:

оп. 1 – „Фантазия“ за пиано и оркестър

оп. 2 – Соната за цигулка и пиано *cis moll* (1921)

оп. 3 – Соната за пиано *es moll* (1921)

оп. 4 – Симфония № 1 – *cis moll* за голям оркестър (1922), (първо изпълнение в София 1928)

оп. 5 – Балада за голям оркестър (1924)

оп. 6 – Четири скици за голям оркестър (1924), (първо изп. в София 1929)

оп. 7 – Шест пиеси за пиано

оп. 8 – Десет песни за висок глас

оп. 9 – „Музика“ за голям оркестър (1931)

оп. 10 – Вариации за пиано *Fis dur*

¹⁹Инв. № 525, 526, 527.

²⁰ Пеева, Павлина. Димитър Ненов – клавирен педагог“, инв. № 141. Павлина Пеева (1894 – 1957) е пианистка и преподавател по пиано.

²¹ Камбуров, Иван. Илюстриран музикален речник. София: Хемус, 1933. с. 460.

оп. 11 – Четири етюда за пиано

оп. 12 – Две преразкази върху български народни песни (1931)

оп. 13 – Концерт за пиано и оркестър (1932)

Без опусни номера: 6 прелюдии за пиано (1921); симфония № 2 (1922), симфония № 3 (1923); двете симфонии подлежат на окончателна преработка – за да получат опусен номер.

2.1.3. Опусен списък в архива на Димитър Ненов (1938)

Отбелязаният единствен опусен списък (вр. а. е. № 234) не е датиран, но от съдържанието му става ясно, че е правен през 1938. В него вече опусите са различни от посочените в списъка към илюстрирания речник на Камбуров. Тъй като са включени творби до 1938, той е много важен. Ненов е поставял опуси на произведенията си в ранния си творчески период и след това в по-късните години до 1938. На произведенията, писани след 1938, опусни номера няма и поради тази причина не може да бъде направен допълнителен опусен списък на цялостното му творчество и приложен към жанровата структура.

2.1.4. Списък в писмо до д-р Науман (1943)²²

В писмото си до д-р Науман от 7.10.1943 Ненов прилага нов списък на творбите си. И той започва с „Фантазия“ за пиано и оркестър, но завършва с „Коледа“ (1938 – 1939) – симфонична поема (светска оратория) в шест части за солисти, смесен хор и оркестър. Произведенията са подредени хронологично, без опусна номерация. Л. Николов допълва този документ с творбите на Ненов от 40-те години и го публикува през 1987²³.

2.1.5. Списък за Радио София (1947)

Оригиналът е в личния архив на Димитър Сагаев (по това време завеждащ отдел „Художествена музика“ в Радио София, Ненов прави списъка по негова молба), във ФДН се съхранява негово ксерокопие от времето, когато е издаден за първи път в сп. „Музикални хоризонти“, 2002²⁴. Този списък не е пълен, същата информация се съдържа и в направения две години по-късно Списък за Съюза на композиторите (вж. 2.1.6), но произведенията са ясно жанрово определени и структурирани, като са изложени хронологично. Ненов дава информация за направените авторски допълнителни редакции и варианти на песни за глас и пиано, симфонични и вокално-симфонични произведения. Въвежда ценна информация за наличния нотен материал, с който разполага в оригинали и/или копия, както и за това къде може да се открият копия или оригинали от неговите творби. Става ясно кои оригинални ръкописи или копия композиторият притежава и кои не, кой е собственикът на някои от заглавията, с които той не разполага, кои нотни ръкописи са изгубени или са само в чернова или скици. Дава възможни отговори на въпроси свързани с липсата на нотен материал за някои от произведенията във фонда.

2.1.6. Списък в „Съюз на композиторите, музиколозите и концертиращите артисти в България. Въпросник (за членовете на съюза)“ (1949)

Сравнена с другите автобиографични документи, тук информацията е подробна и изчерпателна. Ненов ясно очертава границите на ранния си творчески период – до 1920. Произведенията са подредени хронологично, без опуси. Отбелязани са ранните му творби, което е рядкост, тъй като композиторият очевидно смята тези свои произведения за незначителни. Споменава ги само тук и в немския списък, при това съвсем накратко. Отбелязани са клавирните произведения, които пише в Дрезден (в списъците си той отбелязва различен брой клавирни произведения, датиращи от Дрезденския период, този въпрос е коментиран подробно в глава трета), както и творбите, които са в скици.

2.1.7. Списък, диктуван на Иван Стайков (1952), и Списък на немски език

Последният, който композиторият прави около година преди смъртта си, е публикуван в сборника „Димитър Ненов“ (1989). Най-вероятно от периода между 1949 – 1952 е и посоченият Списък на немски език. Той не е датиран, но от съдържанието става ясно какъв е възможният период, в който е създаден. Произведенията в него са идентични с тези в списъка, диктуван на Иван Стайков през 1952. И тук подредбата е на хронологичен принцип. Интересно е, че в Списъка на немски език Ненов вмъква допълнителна информация за произведенията – за начина на композиране, за формата, за основни характеристики и за източници, от които е черпил идеите си. Освен това, добавил е и времетраенето им. Само в този документ се намира информация за музиката му към драмата на Хуго фон Хофманшал „Смъртта на Тициан“. А двете песни без заглавия, по текст на Ем. Попдимитров и Мари Мадлен (вероятно се има предвид френската писателка Мари Мадлен дьо Лафайет, 1634 – 1693), писани през Дрезденския период (1921 – 1927), освен тук, фигурират и в Списъка за Радио София. Скици за музиката към драмата „Смъртта на Тициан“ са запазени във фонда, но нотни

²² Ненов, Д. Автобиографичен материал. До Константин Зидаров. Самоков, 26.08.1938. – В: Николов, Л. Димитър Ненов. Спомени и материали...с. 118 – 119.

²³ Николов, Л. Спомени за Димитър Ненов..., с. 65 – 66.

²⁴ Куюнджиев, Ю. Един уникален документ. – В: Музикални хоризонти, 2002, № 8, с. 22 – 28.

материали от двете песни не. В немския списък подходът е идентичен с този в Списъка за Радио София от 1947 с добавено времетраене на творбите, което означава, че най-вероятно е изготвен по конкретен повод като поръчка за немско радио или звукозаписна компания (или някоя друга немскоговоряща държава).

2.2. Кореспонденция

Запазената кореспонденция във ФДН обхваща периода 10.01.1921 (по това време той е вече студент в Дрезден) до 15.12.1952 (около девет месеца преди смъртта на композитора). Според съдържанието си, писмата на български език (ОПИС 1) са разделени в две подрубрики – служебна и лична кореспонденция. Писмата в подрубриките са систематизирани на еднакъв принцип: а) *до него* и б) *от него*. Съхраненото епистолярно наследство на български, немски, френски и италиански език наброява около 300 писма. Пощенските картички, които също спадат към кореспонденцията, са 10, а телеграмите – 13. Основната част от писмата са на български език. Немскозичните са 44 и съставляват основаната част от чуждоезичната кореспонденция. Писмата на френските са 5, запазено е и 1 на италиански език (Чуждоезичните писма във фонда са систематизирани в ОПИС 2). До този момент само едно писмо на немски език от Любомир Романски до Димитър Ненов е преведено и публикувано през 2011²⁵ и това е бъдеща изследователска задача.

Според описа на Н. Арнаудова писмата на френски до Ненов са официални: от радиата в Загреб, Букурещ, Прага и Братислава. В графа *Чуждоезични официални писма* има още 2 запазени писма от радиата във фонда, които са на немски език. Подателите са Радио Белград и Радио Виена. Това дава основание за предположението, че списъкът, който Ненов изготвя на немски език, може да е бил предназначен за Радио Виена. Вероятно по-голямата част от кореспонденцията на Димитър Ненов е запазена във фонда, с презумцията, че е възможно някои от писмата или части от тях да са били унищожени (този въпрос специално се коментира в глава първа). В епистолярното наследство на почти всички творци има бели петна, но случаят с Димитър Ненов е по-особен, паралелите със съдбата на неговите записи в БНР логично насочват към умишлени действия и поставят въпроси, които вълнуват и ще вълнуват публиката и музикалните изследователи, и които засега не намират и едва ли ще намерят и в бъдеще своите отговори.

Информация за Неновата кореспонденция в архива се допълва и от запазени писма в други архиви и колекции, но няма копия на Неновите писма в архива, например 7 писма на Димитър Ненов до Петко Стайнов²⁶, налично е само едно писмо от Стайнов до Ненов, което датира от 04.09.1930 (вр. а. е. № 560.); кореспонденцията на Ненов със Стоян Брашованов²⁷, във фонда се намират писмата от Брашованов до Ненов (вр. а. е. № 514)

2.2.1. Служебна кореспонденция

В по-голямата част от служебната кореспонденция (вр. а. е. № 363 – № 487) присъства темата за концертната дейност на Ненов в България и в чужбина. Типични примери за това са писмата: от Петър Панов; от Асен Найденов; Тодор Мазаров; телеграми на бланки от различни лица за организиране на концерти в България и чужбина и др. Те свидетелстват за наситената концертна дейност на Ненов. Запазено е и писмо до Димитър Ненов от Българската академия на науките и изкуствата № 304, от 29.06.1942. (вр. а. е. № 395), във връзка с получаването на престижната академична награда за музика. През 1952 Ненов е удостоен и с Димитровска награда за приноса му в българската музика, но документ за това отличие във фонда няма. Служебната кореспонденция до Ненов е свързана с препоръки за млади пианисти, обсъждане на репертоар, участия в конкурси. Документи, свързани пряко или косвено с преподавателската дейност на Ненов, освен в служебната, присъстват и в личната му кореспонденция. Запазено е писмо от Л. Енчева с молба за препоръката му за нея като млада и талантива пианистка (вр. а. е. № 433).

Служебната кореспонденция, писана от Ненов, е най-малобройна. Налични са ръкописи, машинописни екземпляри, копия и чернови. Между тях вероятно има и писма, които са останали само като проекти или като писмено доказателство, че той е имал желание да изпрати конкретното писмото, но това не се е осъществило – например съхраненото в личната му кореспонденция писмото до Маргарита Лонг (вр. а. е. № 592). В по-голямата си част запазената служебна кореспонденция от Ненов до други лица или институции свидетелства за проблемите, съпътствали композитора през целия му живот: финансови, здравословни, професионални, междуличностни, битови и т.н. Доминантната тема е финансовата в своите различни аспекти и проявления, например: писмо до

²⁵ Антонова, П. Непознатата кореспонденция между Димитър Ненов и Любомир Романски. – В: *Българско музикознание*, 2011, № 3 – 4, с. 90 – 92.

²⁶ Съхранявани са във фамилия архив на семейство Стайнови, оповестени, изцяло публикувани и научно коментирани през 2013. Вълчинова-Чендова, Е. Димитър Ненов – Петков Стайнов: непознатата кореспонденция. – В: *Българско музикознание*, 2013, № 2, с. 5 – 36.

²⁷ Кореспонденцията между Ненов и Брашованов е съхранявана от Лада Брашованова и е издадена през 2009: Димитър Ненов – Стоян Брашованов. Писма. – В: *Музикални хоризонти*, 2009, извънреден брой.

министъра на Народното Просвещение за финансови средства (вр. а. е. № 495); до председателя на Камарата на народната култура (вр. а. е. № 496) и др.

Запазено е и едно писмо от Ненов (вероятно копие) до известния български пианист Венцислав Янков във връзка с участието му в IV Шопенов конкурс за млади пианисти, Варшава, рък., 22.09.1949. (вр. а. е. № 501). Ненов журира в това издание на конкурса. Пак в тази поддублика фигурира и писмо от композитора (вероятно копие) до председателя на Дружеството на българските композитори за конфликта му с Андрей Стоянов, рък., б. д. (вр. а. е. № 503).

2.2.2. Лична кореспонденция

Сред имената, които свидетелстват за личните контакти на композитора (вр. а. е. № 508 – № 603), са: Михаил Арнаудов, Тодор Мазаров, Галунка Белчева, Анна Вацова, Лазар Николов, Елена Ангелова-Орукин, Чавдар Мутафов, Константин Попов, Петко Стайнов, Стоян Брашованов, Лада Брашованова. Откроява се кореспонденцията с Любомир Романски (вр. а. е. № 595), с родителите му (вр. а. е. № 562, № 540), посоченото писмо до Маргарита Лонг, както и писмата между Ненов и Ст. Брашованов. Коментират се особено важни, фундаментални и болезнени въпроси от различно естество, свързани с житейката съдба и творческия път на Ненов.

2.2.2.1. Кореспонденцията между Димитър Ненов и Любомир Романски²⁸

Единствено кореспонденцията със семейството му може да съперничи по продължителност с тази, която Ненов установява с Романски. Писмата са 25 (6 от Ненов към Романски и 19 от Романски към Ненов), на български и едно писмо от Романски до Ненов на немски език. Те датират от 16.02.1936 до 19.10.1952. Но от края на 1943 до лятото на 1948 не е съхранено нито едно писмо (доказателство за едно от белите петна в запазената кореспонденция в архива). От цялостното проследяване на кореспонденцията става ясно, че е имало и други писма, някои от които не са копирани, а други не са запазени. По-младият Любомир Романски (1912 – 1989) е сред известните европейски диригенти. В българската преса от 30-те и 40-те години на XX век излизат информации и препечатки на отзиви за изяви на наши музиканти в чужбина, сред които са и тези за успехите на Романски като диригент из цяла Германия и Австрия в партньорство със солисти от най-висока класа. Кореспонденцията между Ненов и Романски разкрива моменти около житейския и професионалния път на двамата музиканти. От нея изплуват обстоятелства, приятелства, възможности, успехи, конюнктура, среда, слабости, врагове, творчески планове, желания (скрити и явни), емоционални, психологични и душевни състояния, духовни търсения, върхове и спадове... Факти, които са в пряка или косвена връзка с творческия път на Ненов и които са част от професионалното израстване на двете големи личности.

Първите им контакти могат да бъдат проследени от началото на 30-те години на миналия век. От 1932 датират критиките на Романски, в които той говори за висотата на изпълнителското майсторство, за композиционната самобитност и таланта на своя учител по пиано²⁹, за приноса на Ненов в клавирната литература³⁰. През 1935 двамата работят заедно в Радио София, Ненов е музикален уредник, а Романски ръководи новосъздадената първа българска фонотека. През 1936 Романски напуска радиото и заминава за Германия, за да учи дирижиране.

За близостта, доверието, силната духовна връзка и високата професионална оценка, която Ненов дава на своя ученик, свидетелстват думите му в писмо от 9 май 1940: *Тази вечер усилено мислех за Вас – имаше изпълнение на мои песни с оркестър, с болка констатирах, че аз тук нямам още един изпълнител. И колкото повече Романски напредва в кариерата си, толкова повече възможности се отварят за популяризирането на Неновата музика извън пределите на България.*

От кореспонденцията става ясно, че отправна точка за музиката на Ненов в Европа е Бреславският концерт, състоял се през пролетта на 1939. На него Романски дирижира три от Четири скици за голям оркестър (писмо от май – юни 1939 и писмо от лятото на 1939), едно от най-изпълняваните симфонични произведения на Ненов извън пределите на България³¹.

По-нататък в текста за перспективна в това отношение Романски намира симфоничната сюита „Тракия“. В писмо от 23.08.1943 за нея той пише: *...Голяма надежда възлагам на Вашата „сюита“, затова моля Ви пратете ми партитурата ѝ и ми обадете, в какво състояние е въпросът с материала... ще мога и да я пласирам някъде (в Schott, Universal или Simrock)...* Една от златните възможности, които се предоставят на Ненов – творбите му да бъдат издавани от престижните *Universal Edition, Simrock* и *Schott*. Но „Тракия“ така и не намира своя престижен европейски издател. Логичен е въпросът – как ли подобно издаване на творбите на Ненов щеше да се отрази на професионалния му път, какви ли врати щяха да се отворят...?

²⁸ Антонова, П. Незнатата кореспонденция между Димитър Ненов и Любомир Романски. – В: *Българско музикознание*, 2011, № 3 – 4, с. 36 – 92.

²⁹ Николов, Л. *Димитър Ненов. Спомени и материали...*, с. 273, с. 274.

³⁰ Пак там, с. 274.

³¹ Пак там, с. 61; с. 69.

В писмата от 1940 присъства и активно се коментира работата върху „Konzertstück“ (нем. Концертна пиеса): *Първоначално замислен за малък състав, започнах така и партитурата. Но като спрях при бързата част и през време на композирането и на последната част, видях, че трябва да си бъде голям оркестър (нормален състав). Стана интересна, съдържателна, богата работа, но както всички мои неща – не репрезентативна...* (писмо от 9 май 1940). Л. Николов изказва мнението, че именно „Концертната пиеса“ е първообразът на „Рапсодична фантазия“³². Това обяснява защо в по-нататъшната кореспонденция първоначалното „Концертщюк“ е заменено от „Рапсодична фантазия“. Очевидно Ненов е смятал още първоначалната идея на „Рапсодична фантазия“ за интересна и ценна, но за недостатъчно представителна. Шест години по-късно редактираната и допълнена „Концертна пиеса“ е вече „Рапсодична фантазия“, за нея той многократно отбелязва, че е най-репрезентативната му творба. Във фонда са запазени оскъден брой скици от „Концертщюк“. Но за „Рапсодична фантазия“ има достатъчно материал (вр. а. е. № 94, № 161, № 163).

Отново си задаваме въпроса – какво ли е щяло да се случи с музиката и кариерата на Ненов, ако неговото най-репрезентативно произведение беше изпълнено за пръв път от Берлинска филхармония още през 1943 и издадено от *Universal Edition*? Как ли това щеше да промени творческия и житейския му път? И дали тези очевидни възможности за голяма кариера щяха да доведат до резултат?! Еднозначен отговор, разбира се, няма: *Сега, на 23 изпълниха за първи път „Рапсодична фантазия“ (...) Трябва да подчертая, че въздействието на композицията (доста различна от първите редакции, които познавате в чернови) произведе направо потресаващо впечатление – пред публика и на моите „приятели“...* (писмо от 27 юни 1952). Вероятно една от причините, поради които „златните възможности“ за Ненов не са се реализирали, може да се открие именно в недоизказаното, зад думата, поставена от самия него в кавички. В друго писмо от 16.07.1948 Ненов пише: *...стига един човек, който най-много ми е пречил цял живот да не успее да ми попречи и сега...* Но от съдържанието на запазената кореспонденция не става ясно кой е този човек.

Пак Л. Николов в споменатото по-горе интервю разказва за професионалните и лични конфликти между Ненов и братята Андрей и Веселин Стоянови. Хвърля светлина и върху отношенията му с Любомир Пипков, Марин Големинов, Панчо Владигеров и върху факта, че въпреки доброто отношение и професионалното уважение, които Ненов е хранил към тях, те не са му отворили сърцата си. Според казаното от Лазар Николов положението на Ненов в тази среда е било на „персона нон грата“. А колко често определението „персона нон грата“ е синоним на самота.

В тази връзка могат да бъдат посочени и писмата, които коментират здравословното състояние на Ненов – известно е, че той е имал тежко хронично заболяване, което е водело до силни емоционални кризи. Не са една или две причините, предизвикали Ненов да напише в писмото си до Романски от 27 юни 1952 – във времето на същинската си творческа зрялост – „яворовските“: *...Ich friste mein Leben... (Дните ми са преброени...)! За съжаление, не успява да довърши отдавна замислените и скицирани крупни произведения. Пак там той пише: ...Драги приятелю, тук в готови копия ви чакат и българските ми песни, и II Балада, и рапсодичната фантазия, и цикълът „Родина“ – 5 художествени песни в народен дух, някои от които познавате – Родина, Дважди момко, Македонска песен – за висок глас и оркестър, с готови партитури и материали, чака ви II Симфония – поема, III – симфония по договор трябва да довърши до 15 декември; чакат ви и двете фолклорни поеми: „Коледа“ и „Тракийска симфонична сюита с женски хор“ или с други думи над 10 симфонични произведения Ви очакват, или по-право очакват да ги повикате. Докато се чудех по какъв начин да изкажа и радост, и поздрав, и пожелания, и благодарност за вниманието ви ..., самият аз трябваше да бъда предмет на внимание и грижи... Тъжна и закъсняла равносметка. Чак през 1952 успява да направи копия на исканите от Романски още през 1939 „Дважди момко“ и „Македонска песен“ (писмо от 01.04.1939). Почти дванадесет години по-късно, а поисканата през 1943 партитура на „Тракия“ за да бъде предложена за издаване в чужбина е била готова почти девет години по-късно.*

Същата е и съдбата на песните с оркестър. Написаното от Ненов, както и отношението към него и по-нататъшната съдба, след смъртта му, на творчеството и на личния му фонд, доказват тъжната равносметка: *твърде късно...* В писмата на Ненов до Романски се открива и друг важен нюанс – чувството на самота, присъщо за извънредно надарения човек, търсещ разбиране на творчеството си и ясно осъзнаващ както мащаба, така и предела на таланта и уменията си! Самота, донякъде избрана от самия него, донякъде наложена му от обстоятелствата и средата. Самота, която е била постоянният спътник на Ненов през целия му живот и която до голяма степен провокира силата на неговите *самоунищожителни* навици.

³² **Найденова, Г. и Д. Йосифов.** Димитър Ненов непрекъснато говореше за трансценденталност (Интервю с Лазар Николов)..., с. 134.

Кореспонденцията с Романски доказва факта, че изпълнителското изкуство и творчеството на Ненов са преодолели границите на младата българска музикална култура, на която той отдава толкова много от себе си, и в чието развитие приносът му е безспорен, но в замяна получава горчива отплата.

2.2.2.2. Писмо от Димитър Ненов до Маргарита Лонг³³

Впечатляващото писмо от композитора до световноизвестната френска пианистка Маргарита Лонг (1874 – 1966) е на български и на френски език, не е датирано, но от отбелязаното от композитора в него може да се определи годината на написването като 1950 (вр. а. е. № 592). Запознават се на конкурса за млади пианисти „Шопен“ през 1949 като членове на журито (във фонда са запазени документи, които удостоверяват журирането му в това издание на конкурса, вр. а. е. № 25, № 359). Дали това писмо е достигнало до адресата си или е останало само като силно изявено намерение, не можем да бъдем сигурни – в запазената лична кореспонденция няма писмени свидетелства или документи за изпращането му. Няма и негов реципрочен отговор. Затова разсъжденията ми до голяма степен са хипотетични, разглеждам го като писмо „без отговор“.

Няколко са мотивите, които провокират Ненов да се обърне към нея. От една страна, Маргарита Лонг е била изпълнител на нова френска музика: (приятелствата ѝ с Равел, който ѝ посвещава сол мажорния си концерт, впоследствие и с Дебюси, оказват силно влияние върху пианистката). От друга страна, думите му в края на писмото – *...Надявам се, особено ако се наредят изпълнения на концерта ми, да мога да ви видя в скоро време*, подсказват по-тесни колегиални и дори приятелски отношения. Най-вероятно въз основа на концертния репертоар и естетическите си възгледи между двамата пианисти се е установил близък контакт. Очевидно композиционният стил на Ненов е заинтригувал френската пианистка. Но на въпроса до каква степен и с каква перспективност е провокирал нейния интерес, това писмо не дава отговор.

Друг важен момент е коментарът на композитора за издаването на творбите му в България. Той говори за печатни грешки (във връзка с първото издание на „Танц“ за пиано), за сътрудничеството на П. Владигеров като редактор на клавириите „Миниатюри“, за липсата на издателска инициативност, за собственото му желание да популяризира музиката си в други страни въпреки проблемите с нотното размножаване.

Ненов пише за работната си натовареност и за болестта, която го прикова за 8 месеца на легло. Тук той отбелязва и твърде niskия хонорар, който му предлагат за отпечатването на Токатата за пиано, поради което той отказва издаването ѝ *с идеята да намери пътя до някое френско издателство*. Той не желае *да публикува творбите си в български издателства при неизгодни условия* и търси възможности за изпълнението и отпечатването им в чужбина. Като възможности за сътрудничество се посочват имената на известните българските пианисти Венцислав Янков и Юрий Буков, които по това време живеят в Париж.

Концертът за пиано също се споменава в писмото и това вероятно има връзка с нотната наличност във фонда. Съществува хипотетична възможност ръкописът на соловата партия и дублираните страници от клавириите извлечение, които са недатирани, да са били предназначени именно за М. Лонг. Но във фонда няма копие на извлечението за две пиана – за което Ненов ѝ пише, че ще поръча.

Писмото свидетелства за личните инициативи на Димитър Ненов за европейска достъпност на българското музикално изпълнителство и композиторско творчество.

2.2.2.3. Кореспонденцията между Димитър Ненов и Стоян Брашованов

Кореспонденцията е вече добре позната след публикуването ѝ през 2009 и включва 13 писма и 1 пощенска картичка. Копия от писмата на Ненов до Брашованов не са запазени в архива. Датира от двата периода, в които Ненов се лекува в Будапеща. Първият от 07.04 до 01.06. 1939, а вторият от 30.12.1948 до 27.01.1949. Тук, за разлика от кореспонденцията с Романски, преобладават писмата на Ненов – 10 писма от Будапеща и 1 пощенска картичка от с. Новаково, от 13.09.1940. Запазените писма от Брашованов до Ненов са 3 на брой. Малката бройка писма се дължи най-вече на голямата служебна ангажираност на Брашованов – през периода от 11.02.1937 до 18.02.1940 той е ректор на ДМА.

Две са темите, които основно присъстват в писмата от Ненов – здравословното му състояние и тежкото финансово положение около скъпоструващото му лечение в Будапеща. През периода 1938 и началото на 1939 здравето му се влошава и именно това е причината, която е наложила лечението му в будапещенския санаториум (във вр. а. е. № 32 – № 39 са запазени значително количество медицински документи във връзка с това). Мигренозното му главоболие, налага непрекъснатата употреба на силни болкоуспокояващи лекарства, които водят до пристрастяването към тях, те от своя страна провокират всички останали тежки последици за физическото и няма да е пресилено да се каже за емоционалното и психическото състояние на Ненов. От кореспонденцията става ясно, че и тежкото финансово положение допълнително влошава здравето на Ненов.

³³ Антонова, П. Едно непознато писмо на Димитър Ненов до Маргарита Лонг. – В: *Българско музикознание*, 2014, № 2, с. 57 – 66.

Брашованов, точно както и Романски, се проявява като „безкомпромисен приятел” и не пести критиките и съветите си. Лошото здравословно състояние не е позволявяло на Ненов да композира по време на лечението в Будапеща. Само през втория си престой е работил върху по-късната редакция за голям оркестър на симфонична сюита „Тракия” и превода на Щапов. Дълбоката самота, която белязва Ненов през целия му живот, неминуемо присъства и в тази кореспонденция с неимоверна острота: *...Наистина тежко изживявам дните...* Очевидно времето за лечение в Будапеща поставя Ненов на голямо изпитание на духа. Често пъти той губи самообладание в писмата си. Именно тук Брашованов изиграва ключова роля – в макар и малкото на брой писма, които успява да напише на Ненов в този период, той е единственият му приятел, който застава до него и му помага да премине през този труден период.

Да окажеш подкрепа на някой, виждайки ясно слабостите на характера му и саморазрушителните му навици и осъзнавайки последиците от тях върху големия му талант, и въпреки това да застанеш до него, изисква смелост, благородство, висок морал и духовност. В писмата и действията си и Романски, и Брашованов представят себе си именно като такива личности, на чието приятелство, лична и професионална подкрепа Ненов е имал късмета да се радва. И за да се доближим най-силно до същността, до най-вярното тълкуване на музиката на този забележителен български музикант, е необходимо да подходим към нея не само аналитично (в детайли), но и контекстуално, да възприемем самата личност на Ненов холистично – затова писаното от него и до него слово е основен извор и трябва да се знае такова, каквото е.

Глава трета **НОТНИТЕ АРХИВНИ МАТЕРИАЛИ**

3.1. Жанрва систематизация на нотните материали

Разгледаните списъци на творчеството на Ненов в глава втора дават взаимно допълваща се информация и имат пряка връзка с идентифицирането, комплектуването, структурирането, систематизирането, датирането на ръкописите. Конкретно в концептуалната основа за съставянето на схемата за жанровата подредба и хронологичното систематизиране на нотните документи във ФДН е отбелязаният списък, изготвен от композитора през 1947 за Радио София. Ако се следва енциклопедичната йерархия в структурното подреждане на жанровете в един композиторски архив, в началото би следвало да се поставят най-мощните произведения, музикално-сценични, ораториални, симфонични и т.н. съобразно творческия актив на конкретния автор. Така както са организирани композиторските архиви на Добри Христов в НА на БАН, електронният архив на Петко Стайнов от фондация „Петко Груев Стайнов” (<http://arc.staynov.net>), архивът на Панчо Владигеров от фондация „Панчо Владигеров” (www.vladigerov.org) или композиторски архиви в световната практика (напр. на Л. ван Бетовен – <http://www.beethoven-haus-bonn.de>). Архивите на Владигеров и Стайнов са електронно достъпни, нещо което от съвременна гледна точка е много важно за всеки съвременен оформен архивен масив с национална културна стойност. Целта на настоящата разработка върху Неновия архив е и стъпка към изграждане на възможен модел за неговото бъдещо дигитализиране.

Да се следва на всяка цена енциклопедичният принцип при подреждането на жанровите подрубрики в композиторския архив съвсем не е „канонично правило” залегнало в методическия кодекс. Това къде ще падне „смисловото ударение” при следване на една или друга логика при подреждането на подрубриките в раздел *Документи от творческа дейност* зависи преди всичко от живота и дейността на фондообразователя, т.е. Димитър Ненов, както и от значението, което личността на фондообразователя има. Значение, разглеждано в няколко посоки или смисли – културно, историческо, художествено и пр. Или, както е формулирано в методическия кодекс за НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКА ОБРАБОТКА (НТО) НА АРХИВНИТЕ ФОНДОВЕ ОТ ЛИЧЕН ПРОИЗХОД. СЪЩНОСТ И ОРГАНИЗАЦИЯ: *...Творческите материали се систематизират в зависимост от основния вид дейност на фондообразователя* (http://www.archives.government.bg/methodological_code/modul_2.html#_fn3). Методическото изискване дава свобода за един друг подход, съобразен преди всичко с индивидуалността и уникалността на фондообразователя.

В наситената творческа дейност на Ненов се открояват композиционната и пианистичната, които трудно могат да бъдат диференцирани³⁴. За тяхната органична свързаност свидетелстват и думите на Ненов в писмото му до К. Зидаров³⁵. И именно това следва да бъде отправна точка при

³⁴ За пианиста Ненов и неговата концертна дейност има запазени във фонда значителен брой програми, афиши, покани, известия, писма, критики, бележки, които документират голямата и разнообразна като репертоар концертна дейност – солова, като част от камерни ансамбли и като солист на оркестър, а и като диригент.

³⁵ Ненов, Д. Автобиографичен материал..., с.126.

определянето на основната му дейност, която има основополагаща роля за подредбата на музикалното му творчество.

Ненов е една от основополагащите фигури за развитието на българската клавирна школа. Следвайки преди всичко факта, че пианистичната дейност играе основна роля в житейския път и е една от основните дейности на Ненов, съобразявайки се с методическите изисквания и с факта, че в Списъка за Радио София композиторът е поставил на първо място клавирните си произведения, начело и на класификационната схема на нотните ръкописи е подрубриката *ПРОИЗВЕДЕНИЯ ЗА ПИАНО*. Следват подрубриките във възходяща посока, от соловите произведения към камерните, за пиано и оркестър, симфоничните, вокалните, вокално-симфоничните. Редът спазва изложението в неговия списък. С едно малко уточнение – в списъка на Ненов няма раздел вокално-симфонични произведения. Композиторът ги е поставил едновременно в раздел симфонични и във вокални, в позраздел – солови песни, като към соловите песни е включил и вокално-симфоничните сюети, а вокалните произведения са разделени логично на две – солови и хорови. В жанровата структура на фонда вокалните произведения са разделени на три, поради спецификата на запазените ръкописи, а именно: песни за глас и пиано, хорови песни и литургична музика. Названието солови песни не е запазено, тъй като то би могло да се тълкува и като песен без съпровод на музикален инструмент. След излагането на завършените произведения, следват недовършените. Във фонда те са седем на брой и нямат жанрово подразделение. Обединяващият фактор е незавършеността, а не жанра. Следва подрубрика *СКИЦИ*. Комплектувани са преди всичко така, както нотният материал позволява. Само където има възможност да се отделят по даден жанров или друг признак, това е направено. В по-голямата си част на един нотен лист са скицирани няколко произведения, като много често те носят различни жанрови белези. На един нотен лист понякога Ненов отбелязва различни хрумвания, теми за едно, две, понякога и повече произведения, ремарки за движение, динамика и характер на музиката за друга творба... Разбира се, има и скици с еднороден характер и те са идентифицирани и комплектувани по този признак, тяхната жанрова определеност е ясна, както и конкретното произведение, за което са правени. В зависимост от съдържанието на скиците някои архивни единици имат смесен характер, а други не. Всичко казано дотук важи и за подрубрика *НЕУСТАНОВЕНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ*. Към това трябва да се прибави и фактът, че при неустановените произведения нотният материал има фрагментарен характер. Запазени са отделни страници от произведението, дори понякога половината от един лист на някоя творба. Идентифицирането е затруднено, не може с абсолютна точност да се определи жанровата им принадлежност. Накрая на класификационната схема са изведени *РАННИТЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ*, писани в периода между 1913/14 – 1920.

Всички допълнителни датировки на нотните ръкописи без дата са взети от Неновия списък за Радио София от 1947, а за тези, които не фигурират в него, са намерени други източници, преди всичко списъците му, изготвени на хронологичен принцип и кореспонденцията. Същото важи и за наименованията на произведенията, обозначенията за големина на оркестър, гласови теситури и други характеристики, свързани с нотните ръкописи, но не фигуриращи в тях като информация. Датировките поставени в курсив са сложени от съставителя сега, тъй като дадените нотни ръкописи не са били датирани. Там където датировката не може да бъде определена с точност, поради липса на конкретна информация и от други източници, тя е сложена в квадратни скоби. Нотните ръкописи във всяка жанрова подрубрика са подредени хронологично. Недатирани ръкописи са поставени в края на съответната подрубрика след тези, на които има дата или период на записване. Времевият диапазон, в който се разполагат нотните ръкописи във фонда, е от 1913/14 до 1950. Архивните единици следват с поредна номерация. На този етап тя е временна, тъй като предстои техническо обработване. При него съдържанието и наличният материал в една архивна единица няма да се промени, подлежи смяна само на номерацията. А старата номерация в горния десен ъгъл на нотните ръкописи при завеждането на архива в Института за музика през 1953, поради неточности (разминаване на съдържание и вид на някои ръкописи и скици с тяхната анотация) е невалидна.

3.2. Идентифициране и аотиране на нотните ръкописи във фонда. Проблеми

Трудностите при точното идентифициране на нотните ръкописи произтекоха от насипното състояние и безредие, в което се намираха в началото на 2010, когато започна моята работа с тях, лошото им състояние, на места невъзможната четливост на текста, както и от навика на Ненов да скицира няколко произведения на един лист. Допълнително объркване се получава и от старата номерация, която беше коментирана, и последвалите я описи с прилежащата ѝ анотация, довели до преповтаряни с годините неточности и грешки.

При едни от творбите авторът е написал какво е произведението, има заглавие и вид, а това са най-вече оригиналните завършени или не нотни ръкописи. Но при скиците и ръкописите, в които няма заглавие или някакво допълнително пояснение, или друг източник, съществува потенциална възможност за грешки при идентифицирането. Така в процеса на работата се откриха някои

неточности при определянето на вида на нотните ръкописи и скици и най-вече на тяхната принадлежност към коя творба са.

Най-важният ориентир за определянето на дадена скица или нотен ръкопис е нотното съдържание и наличието (естествено, ако има такова) на допълнителни източници (словесни или музикални). Така например при скиците на Концерта за пиано и оркестър (вр. а. е. № 139) на нотни листове, от чието съдържание става ясно, че Ненов е скицирал първия концерт за пиано, има сложена различна номерация. Освен точната № 108 и № 126 (*приложение № 1*), има и № 102, 103, 104. От проследяването на анотацията в инвентарната книга става ясно, че на № 102 отговаря съдържание от скици на Концерт за виолончело и трета симфония. А на № 103 отговарят: начало на Духов квинтет (1 стр.) и скици за Втори клавирен концерт (6 стр.). Под № 104 има анотация за скици от втория клавирен концерт (*Приложение № 1*). Но от съдържанието на нотния и словесния текст в дадените скици се вижда, че това е първият концерт за пиано. Особено в листовите, на които Ненов е описал формата и последователното провеждане на епизодите (*примери № 1 и № 2*). Запазените скици на Концерта за пиано наброяват около 80 страници, като не всичките са изцяло изписани. Освен това, има и налични две извлечения за две пиана на концерта, които до голяма степен улесняват работата по идентифициране на скиците за него. Именно на базата на тази голяма наличност скиците бяха сравнени с извлеченията за две пиана и така се установиха неточностите.

Що се отнася до втория клавирен концерт, който остава в скици, идентифицирането е по-сложно тъй като няма оригинален партитурен материал или извлечение. Трябва да се проследи и времето, в което Ненов за първи път дава информация, че е започнал да записва идеите си за него. Това е писмото до К. Зидаров от 26.08.1938 по време на лятната му ваканция: *...Малко преди ваканцията започнах и II клавирен концерт...* Ясно е, че преди ваканцията е започнал да скицира и втория клавирен концерт. Хронологично следващото му споменаване е след няколко месеца от Романски, в писмо от ранната пролет на 1939: *...II клавирен концерт трябва да бъде „удобна“ композиция...* Приложената хронология свидетелства, че Ненов е започнал скиците през 1938. Следователно, скиците за клавирият концерт, датирани от 1932, не се отнасят за втория му концерт, а за първия. Още повече, че годината 1932 съвпада със скицирането на първия клавирен концерт (*вж. Приложение № 6, Списък за Радио София*). Няма и съответна номерация за произведението при описанието на скиците, сложена от композитора относно поредността на концерта, чиято форма описва. Най-ранните скици за втория клавирен концерт датират от 1938, запазени са скици и от периода 1942 – 1943 (вр. а. е. № 164) и от 1946 (вр. а. е. № 170.)

За споменатия вече № 126 в инвентарната книга е написано: *Голям материал от скици на симфоничните, първи и втори клавирен концерт, виолончеловия концерт и др.* В процеса на работата стана ясно, че сред материалите има различни скици и много неточности поради небрежност при подреждането и систематизирането. Това наложи тяхното внимателно проучване и установяване на жанровата принадлежност и към кое произведение са отнасят. Направена е и съответна анотация, доколкото е възможно. Така например вероятно в „и други“ тук са включени вокални скици на песни за висок глас и пиано: на „Цветарка“ по текст Владимир Русалиев, „Чуждинче“ по текст Асен Разцветников, „На дача“ I, II, III по текст на Елисавета Багряна (вр. а. е. № 147), както и на „Дървар“, по текст на Димитър Пантелеев (вр. а. е. № 168)

Отново № 126 е поставен на скиците за симфонични танци и сонатата за пиано (вр. а. е. № 168), както и на скици на Миниатюрите за пиано (вр. а. е. № 171). Важно е да се отбележи, че оригиналният ръкопис на Миниатюрите е с № 82, който е точен и отговаря на нотното съдържание, съответно скиците би трябвало да бъдат свързани с номера на творбата.

На този етап, за улеснение на архивния опис, където има възможност (както при Миниатюрите за пиано и песните за висок глас и пиано например), скиците са отделени в различни архивни единици, без да се поставят допълнителни обяснения, тъй като материалът е еднороден. Там, където скиците са разнородни, но могат да бъдат точно идентифицирани, това е направено, като са поставени допълнителни бележки. Но при скиците, в които възможността за точното им определяне е минимална, и от гледна точка на избягване на грешки на този етап те са поставени в рубрика „неустановени“.

Подобни случаи се срещат и при други творби и тяхната номерация.

Скиците на Рондо за пиано с moll (вр. а. е. № 132) фигурират с № 80, който отговаря на анотация от инвентарната книга – „Тема с вариации“ за пиано. Това е погрешно, тъй като в рондото има вариационен дял, но той не е част от гореспомнатото крупно клавирно произведение, каквото е „Тема с вариации“ Fis dur (вр. а. е. № 77). Скиците към него са отделени в самостоятелна архивна единица (вр. а. е. № 152).

Скици на Концерт за пиано и оркестър № 1 и Кинотек № 2 също се откриха и в материал, комплектуван по-рано (от А. Атанасов след връщането на архива от доц. Лъчезар Каранлъков през 1995) и аотиран като *Симфония № 3, оп. № 9 (ранна)*. На нотните листове има стар № 92, според

който това е материал от скици за Симфония № 3, оп. № 9 и Балада кончертанте. При анализ на материала се вижда, че тук се намират най-ранните скици за Концерта за пиано (датирани с 31.01.1924) – неговото оркестрово встъпление (на лист № 2, вр. а. е. № 139). Скиците, чието съдържание отговаря на Концерта за пиано и оркестър, са извадени от материала, определен като трета симфония, и са комплектувани заедно с останалите скици за концерта, а материалът на Кинотек № 2 сега е свързан с другите скици на Кинотек (вр. а. е. № 143).

Един от най-ярките примери за подобна неточност е ранният Клавирен концерт за пиано в е moll (вр. а. е. № 222). На оригиналната му партитура е поставен № 127 с анотацията: *Щимове (отчасти непълни) на различни произведения*. От нотното съдържание обаче се вижда, че това е погрешно. Състоянието на партитурата бе много лошо, част от нея бе в насипно състояние, а целостта на някои партитурни страници нарушена. Това наложи последвалата хартиена реставрация. Оригиналната партитура вече е в цялостен вид и е годна за ползване. Запазени са две партитури (оригинал и копие), извлечение за две пиана, щимове и скици, общо 53 страници. Извлечението и доброто състояние на запазеното копие улесни точната идентификация, въпреки лошия вид на оригиналната партитура. Тя съдържа 60 страници и при анализ се вижда, че младежкият опит на Ненов да напише клавирен концерт е напълно успешен. Съставът е класически камерен оркестър – флейта, обой, 2 кларинета в В, фагот, 2 корни в В, тромпет в В, щрайх. Подредбата на инструментите в партитурата не следва класическия канон изцяло. От партитурата се вижда, че по време на написването на концерта тя е била във вида на т.нар. *urtext* (нем. *оригинален, чист текст*). Всички допълнителни обозначения за динамика, щрихи, темпови отклонения и т.н. очевидно са слагани доста по-късно от времето на написването на произведението. За това говори овладеният вече почерк. Партитурата не е озаглавена. В началото е сложено обозначение за характер и темпо – *allegro con brío*. Очевидно Ненов е работил и в по-късни години върху това произведение. Първо, поставените по-късни обозначения за характер на музиката, и второ – запазеното нейно копие.

Копието на оригиналната партитура е със стара номерация № 49. Според анотацията в инвентарната книга това са: *скици върху симф. картина „Тракия”, 20 стр. готови и 16 стр. скици за оркестър с пиано*. Но при анализ на нотния текст в партитурата стана ясно, че това е редактирано и недовършено копие на оригиналната партитура на Концерта за пиано и оркестър в е moll. В тази партитура не се съдържа материал от симфонична сюита от тракийски песни и танци за дамски хор, сопран соло и оркестър, която е станала известна с името „Тракия” (вр. а. е. № 119, 165) Клавирната партия на концерта в е moll е буквално пренесена в копието, без никакви промени. Корекциите са в оркестрацията, в копието липсват корни, добавен е и втори обой. Копието е недовършено от гледна точка на оркестровия материал, но клавирната партия се съдържа изцяло. Запазеното копие свидетелства и за хипотетичната възможност композиторът да е замислял още части към концерта за пиано и оркестър.

Концертът е едночастен, изграден в класическа сонатна форма. Започва с оркестрово встъпление от бетовенов тип, след което с атака влиза соло пиано с тонически акорди в е moll. Първата тема е построена върху контраст между акорди и бравурни шестнадесетинови пасажки. Втората тема е контрастна и в тонално и в ладово отношение, провежда се в едноименния мажор. Внася успокоение и като движение, и като характер. Следва разработъчен дял в ми мажор, с преобладаващи виртуозни шестнадесетинови пасажки, акордови и октавови последования. Репризата е в ми минор, буквална, завършва с кода. Провеждането на формата и контрастите в мелодично и хармонично отношение, клавирната партия и оркестрацията на пръв поглед напомнят Бетовеновите клавирни концерти. Освен в запазения нотен текст, за това твърдение се намира и друго доказателство в написаното от Ненов до Романски по повод ранното му творчество: *...Влияния: Бетовен и Шопен; малко Шуберт... От Бетовен вземах формата и съзercанията на неговите ададжия, от Шопен – свободата, смелите хармонии и романтиката... Всичко, което имам днес е плод на едно съвършено самостоятелно развитие, защото влиянията бяха само външни...*

Освен коментиранияте две партитури за концерта, интерес представляват и запазените щимове за флейта, цигулки (първа, втора трета и цигулка облигато), виола, виолончели (първи и втори). При сравняване на щимове с оригиналната партитура се вижда, че съдържащият се в тях нотен материал е събран от различни инструменти в партитурата. Например щимът за флейта е направен от нотния материал в партитурата за обой, кларинет, флейта и на места цигулки (първи). Най-вероятната причина, която е подтикнала Ненов да подходи по този начин при изготвянето на щимове, е чисто практическа – концертът да може да се изпълни от минимален състав. Запазените скици към концерта са оскъдни като нотен материал.

Друг нотен ръкопис, запазен във фонда на Ненов, който до този момент не е коментиран, е симфоничната поема „Тутраканска епопея” (вр. а. е. № 226) Произведението е писано в ранния творчески период. Не може да се каже с абсолютна точност коя е датата, но може да се определи периодът 1917 – 1918 за написването. Ориентир е името на творбата, което е идентично с името на

увертюрата, писана от Добри Христов през 1917 – 1918. Еднаквостта в заглавията насочи и проучването на информация за нея. При сравняването на двете произведения се вижда, че това са две различни творби с еднакви имена. И двете са писани за конкурс. Ненов е написал подробна бележка/програма за творбата. Партиурата е по-скоро тип дирекцион. Върху нотния материал е написал на отделни места предложените от него инструменти.

При разглеждане и сравняване на двете произведения може да се установи конкурсен произход. Изходна точка за това е анотацията на съхранената партитура на Добри Христов в НА на БАН: *Тутраканска епопея. Увертюра. 14.XII.1917 – 15.V.1930*. За нея във фонда на Добри Христов са налични партитура за симфоничен оркестър, клавирно извлечение и два комплекта щимове: за симфоничен оркестър и за духов оркестър. Произведението спечелва първа награда на конкурс през 1918³⁶. А бележката на Ненов – *...При всичко, че изрично е казано че трябва да се вмъкне „Шуми Марица... – говори, че очевидно е имало такова изискване при написването на произведение за дадения конкурс. Пак в същата посока отвежда и написаната със син химически молив бележка на гърба на партиурата на Ненов: няма мото от Ненов ученик. Очевидно това е друго изискване към конкурсните произведения, защото произведението на Добри Христов има мото. Поставената номерация е още един факт, който документира конкурсния произход на Неновата Тутраканска епопея. Върху партиурата на Добри Христов е написано № 3 и името на композитора. А на дирекциона на Ненов номерът е следващият, № 4. Почеркът и видът на молива при номерацията и на двете произведения е идентичен, както и почеркът на написаната бележка относно липсата на мотото в дирекциона на Ненов. Очевидно произведенията са били разглеждани в конкурсната програма едно след друго. Запазеният нотен ръкопис документира Неновия първи опит да напише дирекцион, а и най-вероятно това е първото му участие в подобен конкурс.*

3.3. Въпроси без отговори³⁷

В процеса на работата се оформиха някои въпроси, които се отнасят за проблематика на Неновия архив, която не е разглеждана подробно и не е коментирана. Изложените хипотези правят опит да намерят отговор на тези отворени въпроси, провокирани от съхранения нотен материал.

Първо: При хронологичното и аналитичното разглеждане на Неновите списъци на творчеството му, съпоставени с нотната наличност във фонда, се открояват интересни факти, които заслужават подробен коментар.

Първият публикуван списък на творчеството на Ненов е опусният, в „Илюстриран музикален речник“ на Иван Камбуров, през 1933. Прави впечатление *оп. 9 „Музика“ за голям оркестър*, датираща от 1931. За този опус Иван Камбуров пише в речника следното: *„Музика“ за голям оркестър оп. № 9 е един сериозен опит за създаване на едно голямо завършено творение в български дух, без заимстване на готови мотиви...³⁸*. Това произведение е аотирано единствено тук. Във всички останали по-късни списъци Ненов не го включва. Вероятно поради причината, че това е един от най-ранните му (ако не и първи) опити да напише музика в национален български стил, като използва фолклора като основа, а не в неговата „цитатна форма“. Във фонда са запазени скици и един дирекцион на *Musik für gr. orkester (музика за голям оркестър)* (вр. а. е. № 153, 154 и 157), периодът е 1922 – 1926. Различна е опусната номерация, в публикувания списък е *оп. 9*, а във фонда – *оп. 14*. Най-вероятно става въпрос за едно и също произведение. Оригиналната партитура не е запазена. В никой следващ списък на творчеството си Ненов не аотира това произведение.

В този ред на мисли би следвало отново да се припомним, че въпреки значителното количество различни по жанр произведения от ранния му период 1913/14 – 1920, Ненов все пак отделя твърде малко внимание на младежките си композиции в творческите списъци. Но както се оказва от запазените нотни ръкописи и от един запис, правен години след смъртта на композитора, едно от произведенията му от периода май – ноември 1916, номерирано в по-късни години като № 3, всъщност е хронологично първият етюд за пиано, който композиторът пише. Под *оп. 11 са поставени Четири етюда за пиано*, без датировка, в речника на Ив. Камбуров (вж. 2.1.2.) В следващите си списъци, както е известно, Ненов аотира само два етюдата за пиано (1931 – 1932), които са добре познати и често изпълнявани.

Във фонда са запазени оригинални ръкописи на Етюди № 1, № 2 и № 3 (вр. а. е. № 76, 77 и 197) и скици към тях (вр. а. е. № 158). Както става ясно от скиците и оригиналния ръкопис, първите опити за написване на етюд за пиано Ненов прави в периода май – ноември 1916. В подрубика ранни произведения са запазени чернова и оригинален ръкопис за кратко произведение за пиано в *Des dur*,

³⁶ Архив на Д. Христов, ФОНД 16 К. Вж. Ялова, К. Архивът на Добри Христов. (Каталог)..., с. 23 – 24.

³⁷ Антонова, П. Въпроси без отговори (запазените нотни ръкописи в личния архив на Димитър Ненов). Доклад. – В: *Девета научна конференция за докторанти и постдокторанти с международно участие „Млад научен форум за музика и танц 2014“*. София: НБУ, 2014. Под печат.

³⁸ Камбуров, И. Илюстриран музикален речник..., с. 460.

което не е озаглавено (вр. а. е. № 197 и 206). Единствената разлика е петтактово акордово встъпление, което е само в черновите. В оригинала то отпада. Заглавие липсва и в черновите и в оригинала. Има единствено поставена допълнително номерация № 3. Но от почерка се вижда, че композиторият е направил това доста по-късно от времето на написването на произведението. Етюдът е записан за БНР от Христо Илиев, но не е издаден. Хронологично това всъщност е първият етюд на Ненов.

Пак от ранния творчески период е запазен следващият етюден опит на Ненов, датиращ от 19.06.1917. Във вр. а. е. № 209 се намира етюд по мотив на Бетовен в *Des dur*, който остава недовършен. Нотният му ръкопис е озаглавен, за разлика от по-ранното завършено произведение, което в по-късни години става Етюд № 3. Явно през 1916, когато е написал завършеното произведение, то не е мислено като етюд, а по-скоро като миниатюра, макар че структурата (особено с встъплението в черновата, което в оригинала отпада) и характерът му много напомнят на големия революционен етюд на Шопен (тук отново се потвърждават цитираните вече по-горе думи на Ненов относно влиянието на Бетовен и Шопен в ранните му произведения, та макар и външни). Очевидно недовършеният опит е бил мислен като етюд в *des moll*. Според запазените скици на етюдите за пиано от периода 1931 – 1938 първоначално познатият Етюд № 1 фигурира в скиците като номер № 3 (април – май 1931). Непосредствено след скицирането му Ненов сменя номерацията и това вече е неговият първи етюд за пиано. Така е и издаден.

Следвайки по-нататък скиците, хронологично идва кварталният етюд – 12.05.1932, познат и издаден като втори. Тук той няма номерация. За този етюд скиците са най-изчерпателни и ясни.

На лист № 9 следва скица, която Ненов първоначално е обозначил като допълнение на Етюд № 1. Но по-нататък в следващите скици номерът става четвърти. Започнат на 05.04. Великден, вероятно 1932, този Етюд № 4 остава недовършен – и в скиците, и в запазения оригинален ръкопис, без датировка, заглавие или номерация.

Дали обаче този етюд действително остава недовършен или част от оригинала е изгубена, не може да се каже с абсолютна сигурност. Съхранената част от ръкописа по-скоро навежда на мисълта, че останалата част е изгубена. Възможно е и Ненов просто да не го е донаписал, но да го е „носил в съзнанието” си. Известен факт е, че той е изпълнявал произведенията, без да ги има записани. Типичен пример за това е Токатата. Именно в скиците за Токатата се намира една интересна бележка, която препраща отново към етюдите за пиано. Непосредствено след името Токата Ненов в скоби е написал (*4 Etude*), от нем. четвърти етюд (вр. а. е. № 154). Датата на тази скица 17.12.1932 съвпада с времето, когато е скицирал и етюдите за пиано. Тази токатна ремарка е най-вероятно малко след коментираният по-горе като недовършен или не изцяло запазен Етюд № 4, от дата 05.04 [1932]. Конкретната бележка, намираща се в скиците на токатата, свидетелства, че Ненов е имал идея хипотетичният му четвърти етюд за пиано да е с токатен тип техника. Едва ли е замислял първоначално токатата като етюд, тъй като за написването ѝ е приложил конкретна хронология. Така или иначе това остава в сферата на идеите за етюди. Конкретни скици за етюд с токатна техника няма запазени. Възможно е да е имало, но те да са били изгубени. А дали запазеният непълен оригинал за четвърти етюд, който Ненов не аотира никъде другаде, освен в Илюстрирания музикален речник е недовършен или не, е въпрос, който очевидно на този етап ще остане в графа „без отговор”.

А от дата 16.07.1932 има скици за друг съвсем различен етюд (възможно е да има и идеи не само за един, но и за два етюда, ръкописите са твърде неясни, или Ненов да е експериментирал върху гамовидната клавирна техника, освен наличните скици за друг етюд), който е номериран като трети, но всъщност хронологично това е петият етюд за пиано, който е само в скици (като се имат предвид ранният от 1916 и недовършеният от 1932). Имайки предвид отбелязаното, окончателната му редакция е направена на 18.09.1937. За него няма друг нотен материал.

В края на запазените скици за етюди има още една, различна от останалите, недовършена, очевидно това е било само проект.

Второ: Във връзка с произведение, което фигурира във всички творчески списъци на Ненов – Фантазия за пиано и оркестър (1920 – 1921), и което се споменава в кореспонденцията му с Романски, трябва да се отбележи един факт, свързан с нотните ръкописи и скици в личния архив на композитора. В две последователни писма до Ненов Романски пише (от 2 януари 1943): *...Какво стана с Фантазията? Според обещаното трябва вече да е готова и да се разписват щимовите от нея...припомням Ви, че съм си запазил Uraufführungsrecht'a* (нем. право на първо изпълнение). И в следващото от 22 януари 1943: *...Може би ще може да се нареди да бъдете поканен за Uraufführung'a на фантазията. Всичко зависи от Вас...* (Uraufführung – нем. първо изпълнение, премиера). В последвалия отговор на Ненов от февруари 1943 обаче информация за това каква е съдбата на въпросната Фантазия за пиано и оркестър липсва. Изобщо в останалите писма никъде не се споменава отново такова произведение. В немския списък на творбите си (*приложение № 4*) след анотацията за Фантазия за пиано и оркестър, писана в Дрезден, през периода 1920 – 1921, Ненов добавя следното уточнение: *... Не намира и време да преработи инструментацията на*

Фантазията... А в списъка, диктуван на Иван Стайков, за нея е отбелязано: *...съществуват редакция за две пиана и недовършена партитура...*³⁹. Съдейки от думите в двете по-горе посочени писма, че има шанс именно Ненов да бъде поканен за премиерното изпълнение, което Романски би искал да дирижира, става ясно, че коментираното произведение е Фантазия за пиано и оркестър. А с оглед на времето на написването на писмата 1943 и датировката на изготвянето на двата списъка, немският е от [1949 – 1952], а диктуваният на Стайков е от 1952, както и липсата на каквато и да било информация в последвалите след 1943 писма, най-вероятно исканото от Романски произведение Фантазия за пиано и оркестър е идентично с аотираното от Ненов в двата списъка. Може би именно защото така и не успява да преработи инструментацията Ненов не отговаря на искането на Романски. Във връзка с това произведение трябва да се отбележи един факт свързан с нотните ръкописи и скици в личния архив на композитора. Във вр. а. е. 186 се намират скици за пиано и оркестър във вид на дирекцион. Правени са в Дрезден и датират от 05.10.1920 – 22.03.1921. Вместо заглавие на скиците, Ненов е сложил мото: *Ти си достоен за любов и аз те любя, аз обаче съм недостоен за любов и ти пак ме любиш*.

Запазени са 37 страници нотни скици. При проследяване на нотния текст се вижда обаче, че страниците между 25 и 29 включително липсват. А стр. 23 и 24 не позволяват да бъдат с точност определени като част от този скициран материал. От стр.1 до стр. 22 скиците са по-ясни, имат завършен вид и дават възможност за по-точно идентифициране. При сравняването им с недовършените партитури на *Произведение за пиано соло и оркестър, cis moll, чернова от 22.11.1924 и белова от 06.1928* (вр. а. е. № 188) се установи, че нотният текст съвпада, но не напълно. Невъзможно е да се проследи изцяло, тъй като запазеният нотен материал в партитури е твърде малък като обем. По-ранната (чернова) съдържа 9 листа от произведението, а беловата само 3 и половина. При анализ се вижда, че нотното съдържание на недовършената партитура чернова от 1924 съвпада със страници от 1 до 6 включително от скиците. Според запазените непълни скици и чернова условно би могло да се каже, че произведението е едночастно. От гледна точка на формообразуването контрастни епизоди се открояват в скиците и черновата. Останалите скици също са към това произведение. Финалът на скиците-дирекцион ясно се вижда, че докато двете партитури във вр. а. е. № 188 са недовършени, скиците обаче са непълни, а и на много места съвсем схематични. Запазеният нотен материал в скиците и в партитури дава твърде вероятната възможност това да е Фантазия за пиано и оркестър, писана в Дрезден през периода 1920 – 1921. Датировката на скиците съвпада с аотираното от Ненов време за написване на Фантазията. И един друг немаловажен факт също се открива в състава на оркестъра, който не е абсолютно еднакъв в двете партитури. В беловата се съдържат: 2 флейти пиколо, 2 обоя и английски рог, 2 кларинета в А, 2 фагота, 4 корни във F, 3 тромпета в В, 3 тромбона и туба, тимпани, ударни, арфа, гlockenшпил и щрайх. Партитурата на черновата освен тези инструменти съдържа и контрафагот. На пръв поглед разликата е малка, но като се има предвид, че в немския списък Ненов говори за преработка на инструментацията, възможно е това да е фантазията за пиано и оркестър. А и партитурата е останала недовършена.

Във връзка с подобна лека промяна в инструментацията, която Ненов е направил, трябва да се отбележи по-късната редакция на Четири скици за голям оркестър. За нея композиторът пише в писмото си до Романски от 27 юни 1952: *...скици (в нова, леко коригирана инструментация)...* От запазените две партитури на скиците (вр. а. е. № 92) става ясно, че леко коригираната оркестрация се изразява в добавяне на флейта пиколо в състава на оркестъра. На пръв поглед отново малка корекция, която обаче ще промени звученето или както самият Ненов пише в писмото си до К. Зидаров: *...много инструменти не са за много шум, а за боя...*⁴⁰. В списъка, който Ненов диктува на И. Стайков през 1952, за Фантазия за пиано и оркестър е отбелязано, че партитурата е недовършена, точно каквато е наличността в архива. Но от гледна точка на музикалния ѝ анализ по запазения нотен материал не може да се каже със сигурност дали това е *фантазия, концерт или поема* за пиано и оркестър. Не може да се пренебрегне и фактът, че конструкцията и провеждането на формата на Концерта за пиано и оркестър на Ненов не отговаря на класическия модел. Освен това, посочената редакция за две пиана не е съхранена във фонда. Това допълнително усложнява нещата около точната идентификация на жанра на произведението. Съдейки по малкото запазен материал в скици и партитури и по начина на излагане на музикалната идея, най-вероятно това е именно Фантазия за пиано и оркестър, наподобяваща поема.

Съществува хипотетична възможност двете партитури и скиците да са от коментираната по-горе в писмата от Романски Фантазия за пиано и оркестър, ако през 1920 – 1921 е била *по-грубо* скицирана (дирекционът е от 1920 – 1921, вр. а. е. № 186) и няколко години след това е правена партитурата (според запазените партитури първата 1924, втората 1928). Ненов отбелязва за това произведение в писмото си до Зидаров от 08. 1938: *...В четири части, повече като симфонична*

³⁹ Николов, Л. *Димитър Ненов...*, с. 196.

⁴⁰ Николов, Л. *Димитър Ненов. Спомена и материали...*, с. 131.

поема...⁴¹. В скиците наистина ясно се открояват контрастните дялове или части (както ги е определил Ненов). Най-вероятно скиците са първоначалният нотен материал за Фантазията за пиано и оркестър. Поради каква/и причина/и партитурният материал е останал недовършен и неозаглавен също не се знае до този момент. Може би немската кореспонденция ще хвърли повече светлина върху съдбата на това произведение.

Пето: Подобна е и съдбата на клавирно-педагогическия труд, който Ненов е подготвял. За него се споменава за първи път в писмото до К. Зидаров (август 1938), След това в неадресираното писмо [1944] и в писмо до Романски от 16.07.1948. Вероятно от същата година 1948 или по-късно Ненов датира и публикувания за първи път през 2011 в сп. „Българско музиковедие“ документ: *Сведения за дейността на проф. Димитър Ненов за времето от 1 октомври 1942. Bis....(нем. до)*. От информацията, която Ненов дава за научната си работа, става ясно, че неговият педагогически труд е отделен от превода на Щапов. За това свидетелства и запазеното писмо до Щапов (вр. а. е. № 598, от 09.08.1946), в което Ненов изказва възхищението си от книгата му и иска разрешение за превод и издаване на български език, както и някои технически упражнения с ремарка „за превода“. „Техника на пианото“ – теоретична и методична част (в чернова) е собствен теоретичен труд на Ненов. Запазени са откъси от преводите на Щапов (вр. а. е. № 312). Налични са две ръкописни недатирани статии от Ненов: *От стола до клавишите на пианото* (вр. а. е. № 297.), завършена, и *Бележки върху клавирната интерпретация* (вр. а. е. № 309), незавършени. Други недатирани ръкописи са бележки из областта на клавирната педагогия, на музикалната интерпретация и използването на изразните средства (вр. а. е. № 249, 323 и 325), предговор и увод към труд за гамите (вр. а. е. № 296). Те документират, че Ненов е подготвял теоретичен труд. Ще добавим и съхранявания ръкопис в къщата-музей в Разград на малка част от „...Учебник за гамите (оригинален труд)...“ (РИМ – Разград, отдел "Нова история", основен фонд – Музика. Опис, инв. № 521), съдбата на останалия материал от този учебник също остава неизвестна.

Ясно е, че Ненов е имал написан и разработен собствен научно-педагогически труд свързан с клавирното обучение, но цялостен ръкопис не е запазен, неизвестна е и съдбата му. Дали е изгубен или умишлено унищожен?! Фактът, че във фонда се съхраняват и лични документи, които Ненов е запазил, вероятно без специална мисъл – например служебна бележка от Областното полицейско управление в Плевен, издадена му за загубена лична карта, от 17.12.1943 (вр. а. е. № 21), фактури и други, а педагогическият му труд, който е от огромно значение и за него самия, не е съхранен, ни насочва към второто.

От изложената проблематика става ясно, че нотният (а и словесният) архив на Ненов тепърва ще подлежат на дискусии и коментари. Към познатото до този момент ще се надгражда новото, чакало дълго време да излезе *наяве*, съхранявано във фонда на композитора.

⁴¹ Пак там, с. 125.

Глава четвърта
ОПИС НА ДОКУМЕНТИ ОТ ТВОРЧЕСКА ДЕЙНОСТ

ФОНД 216 „ДИМИТЪР СТЕФАНОВ НЕНОВ”

II. ДОКУМЕНТИ ОТ ТВОРЧЕСКА ДЕЙНОСТ

II.1. МУЗИКАЛНО ТВОРЧЕСТВО

- II.1.1. Произведения за пиано
- II.1.2. Камерна музика
- II.1.3. Произведения за пиано и оркестър
- II.1.4. Симфонични произведения
- II.1.5. Вокални произведения
 - II.1.5.1. Песни за глас и пиано
 - II.1.5.2. Хорови песни
 - II.1.5.2.1. Литургична музика
- II.1.6. Вокално-симфонични произведения
- II.1.7. Недовършени произведения
- II.1.8. Скици
- II.1.9. Неустановени произведения
- II.1.10. Ранни произведения
 - II.1.10.1. За пиано
 - II.1.10.2. Камерна музика
 - II.1.10.3. За пиано и оркестър
 - II.1.10.4. Симфонични произведения
 - II.1.10.5. Солови песни
 - II.1.10.6. Литургична музика
 - II.1.10.7. Музикално-драматични произведения
- II.1.11. Други

Заб.: В описанието на съдържанието на нотния архив са използвани следните съкращения:

- вр. а. е. – времен номер на архивната единица
- б. д. – без дата
- нем. ез. – немски език
- ориг. – оригинал
- рък. – ръкопис
- л. – брой на листовите

Номерата преди всяко описание са временните архивни единици. За да се избегнат излишествата в текста, съкращението *вр. а. е.* не е поставено след всеки пореден номер.

II. ДОКУМЕНТИ ОТ ТВОРЧЕСКА ДЕЙНОСТ

II.1. МУЗИКАЛНО ТВОРЧЕСТВО

II.1.1. Произведения за пиано

Ранни⁴²

Зимни нощи, оп. 1, № 1. Пиеса за четири ръце * Б. д. (вж. вр. а. е. № 200).

Според списъка е написано през зимата на 1913/1914.

Два екземпляра, единият недовършен.

Ориг., рък., маст., 4 л.

Ранни произведения за пиано. 08.1914 – 01-04.1915 (вж. вр. а. е. № 201).

Валсове оп. 6, № 1 и Валс № 2; Тема с две вариации; Соната оп. 8, № 2; Рондо оп. 3, № 3 – недовършено.

Маст., мол., 8 л.

Две ронда за пиано, Es dur, оп. 3 – №1 и № 2. 1914 (вж. вр. а. е. 202).

Ориг., рък., маст., 4 л.

Ранни произведения за пиано. 1914 – 1916 (вж. вр. а. е. 203).

Соната оп. 2, № 1; Ноктюрни оп. 7, № 1 и № 2 Des dur.

Етюд оп. 10, № 17 [№ 3] Des dur; Рондо оп. 8, № 1 Es dur; Соната оп. 9, D dur, Хорал.

Ориг., маст., 22 л.

Соната оп. 2, № 2, за пиано. Пролетта на 1915 (вж. вр. а. е. 204).

Последна част *allegretto* недовършена.

Ориг., рък., мол., 6 л.

Чернови на ранни клавири произведения. 1915 – 1918 (вж. вр. а. е. № 205.)

Соната оп. 4, № 1; Валс, оп. 6, № 3; Соната оп. 7, № 9 (първоначално оп. 2, № 3); Соната оп. 16 – Andante и Рондо; Етюд оп. 10, Des dur.

Импromptю в As dur, оп. 16; Рондо № 5; Симфония оп. 12; Вариации оп. 13; Рондо оп. 15, № 25; Соната оп. 2, № 3; Валс оп. 6, № 2.

Маст., мол., 51 л.

Две пиеси за четири ръце. 01.1916 (вж. вр. а. е. 206).

№ 1 в ми мажор; № 2 в ла минор (недовършена).

Ориг., маст., 6 л.

Чернови на ранни клавири произведения. 04.1916 – 23.04.1919 (вж. вр. а. е. 207).

Рондо оп. 8, № 1, Ноктюрно Des dur, № 2, Хорал (вж. вр. а. е. № 203).

Чернова на фрагмент от ранен концерт за пиано и оркестър в е moll, извлечение за две пиана (вж. вр. а. е. № 204).

Маст., мол., 25 л.

Скерцо оп. 10, E dur. 07.1916 – 06.1917 (вж. вр. а. е. 208).

Началото в още един екземпляр.

Fantasia in cis moll оп. 19, № 26. 01– 03.1918.

Оригинал и недовършено копие.

Ориг., рък., маст., 15 л.

Етюд за пиано по мотив на Л. в. Бетовен, Des dur. 19.06.1917. (вж. вр. а. е. 209)

Недовършен.

Ориг., рък., маст., 1 л.

Импromptю оп. 16, № 26. 10.12.1917 – 04.02. 1918. (вж. вр. а. е. 210)

Недовършено. Два екземпляра. Копието съдържа само четири реда от композицията.

Ориг., рък., копие, маст., 2 л.

Соната A dur, оп. 20, за пиано. 10.04.1918 (вж. вр. а. е. 211).

Чернова и белова. Черновата под опус 22.

Ориг., рък., маст., 8 л.

Импromptю оп. 22, № 30. 11.1918. (вж. вр. а. е. 212)

Встъпление от Менует. Други клавири скици, неуставени.

Ориг., рък., маст., 3 л.

Оп. 20, № 27, h moll. * 1918 – 1919. (вж. вр. а. е. 213)

От л. № 30 до л. № 32 – клавирна скица на ранен концерт за пиано в е moll (вж. вр. а. е. № 222).

От л. № 32 до № 35 – Анданте. Скерцо – недовършено.

Нотният материал е непълен.

Ориг., рък., маст., 8 л.

*Произведението под № 27, оп. 20 не е озаглавено. Но, съдейки по формата това е рондо.

Симфония за пиано, As dur. 01.04.1919 (вж. вр. а. е. 214).

Липсват части от нотния материал. Реставрирана.

Соната f moll, за пиано.

Наличен е само един лист от нотния материал.

Ориг., рък., маст., 6 л.

⁴² Както бе подчертано при аргументирането на жанровата структура в нотните произведения в архива на Димитър Ненов, направена въз основа и на неговите авторски списъци на творчеството му, ранните му произведения са обособени в отделен раздел. Но за удобство и на ползвателите на архива, те са посочени в началото на всеки отделен раздел, като моите забележки са добавени при представянето им в рубрика РАННИ.

73. Соната за пиано в es moll. Б. д. Според датировката от скиците произведението е писано в периода 21.11.1921 – 4.01.1922 (вж. вр. а. е. № 131).

Оригинал – пълн. Непълно копие. Първите два листа от сонатата в два екземпляра – листове № 15, 16, 17, 18.

Ориг., рък., копие, маст., мол., 18 л.

74. Рондо за пиано, с moll. Б. д. Според датировката от скиците произведението е писано в периода 02.04.1922 – 18.05.1922 (вж. вр. а. е. № 132).

Ориг., рък., мол. 3 л.

75. Медитация за пиано, оп. 53. Б. д. Според печатното издание на изд. „Добрев“ произведението е писано в периода 1923 – 1924.

Ориг., рък., маст., 3 л.

76. Киносюита оп. 13, за пиано. 16.07.1924 – 02.05.1925.

Ориг., рък., маст., 11 л.

77. Тема с вариации Fis dur, за пиано. Б. д. Според списъка 1931 – 1932. Оригинал и две недовършени копия.

Ориг., рък., копие, маст., 24 л.

Заб.: От скиците (вж. а. е. № 152, лист № 9) става ясно, че в началото Димитър Ненов е замислял произведението като соната. За това свидетелства и написаното от него в известното писмо до Константин Зидаров: *...След това Сонатата за пиано, която свърших (1921), отказах се и от нея. Но от третата част – тема с вариации – взех 10 години по-късно темата, върху която направих известните Тема с вариации...*⁴³. Темата е написана в 1921, но същинското композиране на Тема с вариации Fis dur е реализирано през 1931 – 1932. Поради тази причина хронологично не е поставено в началото на подрубриката.

78. Етюд № 1 за пиано. 1931. Според ръкописа, запазен в архива на Панчо Владигеров, точната дата за написването е 18.07.1931, в Закопане, Полша.

Оригинал и копие непълни.

Ориг., рък., копие, маст., 3 л.

Заб.: Първоначално етюдът фигурира в скиците (вж. вр. а. е. № 150) под № 3. Подробности около хронологията на създаване и номерацията на етюдите за пиано са коментирани в трета глава на текста.

79. Етюд № 2 – квартав. 12. – 30.05.1932.

Бележка от Ив. Стайков за пропуснати алтерации от дата 11.1954

Ориг., рък., маст., 6 л.

80. Етюд [№ 4]. Б. д. Според скиците (вж. вр. а. е. № 150) е започнат на 05.04., но годината не може да се установи със сигурност. Затова е определен вероятен период за написване [1932 – 1938].

Налични са само две страници от произведението.

Ориг., рък., маст., 1 л.

Заб.: Нотният ръкопис не е номериран и именован. Горепосочената номерация е поставена, тъй като фигурира в запазените скици към етюда (вж. а. е. № 150). Не може да се определи с точност единствено по скиците дали етюдът е завършен или не, и дали останалият нотен материал е изгубен. Запазеният ръкопис по-скоро показва, че останалата част е изгубена. Освен това, в опусния списък на произведенията на Димитър Ненов към „Илюстрован музикален речник“ на Камбуров фигурира информация за четири етюда за пиано. Поради тази причина произведението е поставено в подрубрика *Произведения за пиано*, а не в подрубрика *Недовършени произведения*. Етюдът е подробно коментиран в глава трета.

81. Токата за пиано. 17.12.1932 – 14.10.1939, 1940.

Според бележката от Димитър Ненов в края на нотния ръкопис: *Идеята от 1932 г. (също и началото /17.12.1932/, началото на II-та тема 24.2.1935; главната работа края на август, септември 1939 г.; завършена на 14 октомври 1939 г.; а някои малки нови редакции, изменения и допълнения, края на 1939 началото на 1940. Скици – вж. вр. а. е. № 154.*

Ориг., рък., маст., 8 л.

82. Хоро за пиано. 07 – 10.06.1941.

Оригинал и три копия. Две от копията със заглавие „Хоро“, едно със заглавие „Танц“ и едно недовършено.

Ориг., рък., копие, маст., 12 л.

Заб.: Това е добре познатият Танц за пиано, който често се изпълнява. Първоначално е бил озаглавен Хоро.

83. Миниатюри за пиано: Прелюд, Гайда, Песен и Пасторал. Миниатюра Стакато липсва. 27.07.1945 – 09.06.1946

Редактирани копия на Прелюд и Песен. Дата на редакцията – 02. – 12.09.1945. Скици – вж. вр. а. е. № 171.

Ориг., рък., копие, маст., 5 л.

Заб.: На лист № 1 и № 2 са редактираните миниатюри: Прелюд и Песен. Димитър Ненов е нанесъл малки корекции – уточнения за движение и характер на музиката. В редакцията на Прелюд *Maestoso* (*umal.* тържествено), което е отбелязаното в оригинала е заменено с *Moderato* (*umal.* спокойно), а в оригинала на втората пиеса Песен темповото означение Бавно е заменено от *Andante sostenuto* (*umal.* ходом, съдържано). Но очевидно поради отсъствието на Ненов от България по това време (композиторият е бил в Будапеща на лечение, от този период има писма от него до Брашованов, които свидетелстват за това⁴⁴), те са издадени в първоначалния им вариант. В писмото си до Маргарита Лонг композиторият коментира този факт. Редактор е Панчо Владигеров. Първата публикация е реализирана през 1949.

II.1.2. Камерна музика

Ранни

⁴³ Николов, Л. Димитър Ненов. *Спомени и материали...*, с. 126.

⁴⁴ Димитър Ненов – Стоян Брашованов. *Писма...* с. 29 – 36.

Соната № 5 (6) за две пиана оп. 14. 28.09.1917 (*вж. вр.а.е.215*).
Липсват страници от произведението.
Ориг., рък., маст., 2 л.
Erste leichte brillante quartett (*нем.* Първи лек брилянтен квартет),
G dur, op.18, струнен. 12.1917 (*вж. вр.а.е.216*).
Щимове за Vna I, Vna II, Vla, Vc. Партитура липсва.
Ориг., рък., маст., нем. ез., 10 л.
Клавирен квартет оп. 23 (25) № 31 в D dur. 09.1918 – 14.06.1919 (*вж. вр.а.е.217*).
За пиано, цигулка, виола и виолочело.
Непълен комплект щимове – Vna, Vla, Vc. Щим за клавирната партия липсва. Оригинал и копия. Оригиналните щимове под оп. 25, по-късно поправен на оп. 23.
Копията под оп. 23.
Партитура непълна. Липсват части от нотния материал.
Ориг., рък., копие, маст., мол., 39 л.
* Една страница скица за “Finale”. Невалидна, както става ясно от партитурата.
Начало на струнен квартет оп. 6, № 1. 1918 – 1919 (*вж. вр.а.е.218*).
За две цигулки, виола и виолончело.
Партитура. Щимове липсват.
Ориг., маст., мол., 2 л.
Заб.: На лист № 2 финал на неустановено ранно клавирно произведение.
Клавирен квартет № 2, оп. 27 a moll. 01.07.1919 – 21.06.1920 (*вж. вр.а.е.219*).
За пиано, цигулка, виола, виолончело. Партитура.
Ориг., рък., маст., 12 л.
Заб.: На лист № 12 кратка скица на струнен квартет.
Липсват страници от произведението.
Ориг., рък., маст., 2 л.
84. Соната за цигулка и пиано, cis moll – оп. 2. 10.09 – 05.11 1921.
Писана в Дрезден, Германия. Един екземпляр, съдържащ само първа част, недовършена.
Два други екземпляра. Единият с пропуснати тактове в клавирната партия.
Ориг., рък., копие, маст., 57 л.

Ц.1.3. Произведения за пиано и оркестър

Ранни

Вариации върху песента O Tannenbaum (*нем.* Елхови лес) за пиано и оркестър. 04. – 11.1917 (*вж. вр.а.е. 220*).
Партитура – само четири страници, недовършена.
Извлечение за две пиана.
Ориг., рък., маст., нем. ез., 20 л.
Концерт за пиано в ми бемол мажор, оп. 18 (19), Es dur. 12.1917 (*вж. вр.а.е. 221*).
Редакция за две пиана.
Ориг., рък., маст.
*Наличен е само един, непълен лист от произведението. Възможно е да е имало и още нотен материал, но той да е бил изгубен.
Концерт за пиано и оркестър в е moll, оп. 23. 06.1918 (*вж. вр.а.е. 222*).
Оригинална партитура (*направена е хартиена реставрация през 2012*). Щимове за флейта, нисък и висок шрайх.
Извлечение за две пиана – 26 стр.
Копие на партитурата недовършено. В копието изцяло е довършен преписът на соловата клавирна партия.
Ориг., рък., маст., мол., 53 л.
85. Симфония – кончертанте за пиано и малък оркестър. 28.07.1931.
Партитура.
Състав на оркестъра: 2 Fl., Ob., Cl. in B, 2 Fg., 2 Corni in F, Tr. in C, Timpani, Vni I, Vni II, Vla, Vc, Cb.
Ориг., рък., маст., 44 л.
86. Концерт за пиано и оркестър № 1. Б. д. *Според списъка 1932 – 1936*. Дата от копието на извлечението за две пиана 02.12.1936.
Кутия № 1: Два екземпляра на извлечение за две пиана – оригинал и копие. Оригиналът (правен от Димитър Ненов) е недовършен. Копието е довършено.
Ръкопис (оригинал) на соловата партия на пианото – недовършен.
Отделни страници от извлечението за две пиана от началото на концерта.
Партитура липсва.
Кутия № 2: Пълен комплект щимове за оркестъра (троен състав): Piccolo, 2 Fl., 2 Ob., Corno inglese., 2 Cl. in A, B, Cl in B, 3 Fg., 4 Corni in F, 3 Tr. in B, 3 Trb, Tuba, Campanelli, Timpani, Campana., Gr.Cassa., Piatti, Gong, Triangel, Piano II. Три щима (два за първа и един за втора цигулки), недовършени.
Ориг., рък., копие, маст., 187 + 196 л., в две кутии.
Заб.: В началото на извлечението за две пиана – протокол от комисия от Съюза на българските композитори и писмо от Иван Стайков за нанесени щети върху извлечението от лицето С. С. Оригиналният ръкопис на партитурата се съхранява в къщата – музей „Димитър Ненов” в Разград. С копие разполага библиотеката на Софийска национална филхармония.
87. Балада кончертанте (II балада). За пиано кончертанте и симфоничен оркестър. 1942 – 1943.

Две партитури. Оригинал и недовършено копие. Копието е редакция за голям оркестър.
Щим за пианото и пълен комплект щимове за оркестъра: Piccolo, 2 Fl., 2 Ob., 2 Cl in B, 2 Corni in F, 2 Tr., Trb., Timpani, Gr.Cassa., Piatti, Silofono., Campanelli, Vni I, Vni II, Vla, Vc, Cb.
Ориг., рък., копие, маст., 143 л.

II.1.4. Симфонични произведения

Ранни

Симфония № 1 в As dur (ранна), оп. 12. 08.1916 (*вж. вр. а. е.223*).

За голям оркестър двоен състав. Партитури две. Липсва нотен материал. Едната съдържа само първите два листа от произведението.

Ориг., рък., маст., 9 л.

Sinfonische dichtung, op.17. (*нем. Симфонична поема*). 11 – 12.1917. (*вж. вр. а. е.224*)

Недовършена. Дирекцион.

Ориг., рък., маст., 4 л.

Симфония № 2 оп. 24. 10.08.1918 – 14.04.1919. (*вж. вр. а. е.225*)

Клавирна скица.

Ориг., рък., маст., 5 л.

Симфонична поема Тутраканска епопея. Б. д. [1917-1918]. (*вж. вр. а. е.226*)

Оркестрова скица.

Ориг., рък., маст., 11 л.

88. Том I – Симфония № 1, оп. 4., за голям симфоничен оркестър, *cis moll*. Четири части – *Langsam con moto*, *Molto sostenuto*, *Presto*, *Langsam und ausdrucksvoll*. 1922.

Кутия № 1: Партитура за троен състав. Щимове за: 3 Fl., Piccolo, 2 Ob., Corno inglese, 2 Cl in A, 2 Fg., Cfg., 4 Corni in F, 3 Tr. in B, 3 Trb., Tuba, Timpani, G.C., Piatti, Gong, Arpa, Celesta., Piano, Campanelli.

Кутия № 2: Щимове за Vni I, Vni II, Vla, Vc, Cb.

Том II – Симфония № 1, оп. 4. За голям симфоничен оркестър. Б. д. и 29.01.1922 – 01.07.1922. Партитура за троен състав, недовършен препис. Щимове за: Fl., Ob., Cl in A, Timpani, Glockenspiel, Harmonium, Vni I, Vni II, Vc, Cb.

Том III – Симфония № 1, оп. 4. За голям симфоничен оркестър.

Партитура за четворен състав.

Ориг., рък., копие, щимове, мол., 610+33+59 л.

89. Втора симфония, оп. 6. Есента на 1922 – 05.04.1923.

Дирекцион завършен. Партитура недовършена.

Състав на оркестъра: 4 Fl., 2 Ob., 3 Cl. in A, 3 Fag., Cfg., 6 Corni in F, 2 Tr. in A, 3 Tr. in F, 4 Trb., Piano, Vni I, Vni II, Vla, Vc, Cb.

Бележка от Иван Стайков, от чието съдържание става ясно, че Ненов се е отказал от тази ранна симфония. София, 10.1980

Заб.: От бележката на Ив. Стайков от 1950 става ясно, че Ненов се отказва от тази своя ранна симфония. Но тъй като тя е писана в Дрезден, по време което не е в хронологичните рамки на неговия ранен творчески период, симфонията е сложена тук, а не в подрубика ранни произведения. Подробно хронологията и номерацията при симфониите и съответните уточнения са направени в трета глава.

90. Poëme oder Symphonie (*нем. Поема или симфония*). За голям оркестър, четворен състав. 28.07. 1923 – 15.01.1924. Партитура.

Състав на оркестъра: 3 Fl., Piccolo, 3 Ob., Corno Inglese, Cl. in Es, 3 Cl. in A, 3 Fag., Cfg., 8 Corni in F, 2 Tr. in C, 2 Tr. in F, 4 Trb., Tb. bassa, Tb. contrabassa, Timpani, Triangolo, Piatti, Gong, Gr. Cassa, Campana, 2 Arpe, Cellesta, Piano, Glockenspiel, Harmonium (ad.lib.), Organo (ad. lib.).

Ориг., рък., мол., нем. ез., 36 л.

Заб.: На титулната страница на партитурата четем написаното от Ненов на немски: Poëme oder Symphonie, Dritte der Reihe nach, für grosses Orchester. Komponiert von Dimitri Nenoff. Für grosse Zeiten, Völker und für die grosse Kunst. Entstanden zwischen 7 Januar 1923, der Tag, wo die Gedanke kam und 28 Juli 1923, der Tag der Vollendung. Drinnen ist Verwirrung, Schicksal und Freude. *Симфония или поема, третата по ред, за голям оркестър. Композирана от Димитър Ненов. За велики времена, народи и за високо изкуство. Родила се между 07.01.1923, денят, в който дойде идеята, и 28.07.1923, денят на окончателното ѝ завършване. В нея присъстват объркване, съдба и радост* (прев. мой). Очевидно това е III симфония (симфонична поема), за която битува мнение, че партитурата е изгубена. Но без никакво съмнение на базата на съществуващата документална информация става ясно, че това не е вярно. Най-вероятната причина за разпространяването на това твърдение е, че партитурата е върната от доц. Лъчезар Каранлъков по-късно, не през 1995, а на 01.08.2006 и за това има документ във фонда (*вж. вр. а. е. № 651*), подписан от тогавашния директор на НА ст. н. с. д-р Стоян Пинтев. Тази партитура постъпва в НА на БАН заедно с още две други – Симфония № 1 (оригинална партитура) и Втора балада за оркестър и пиано-концертанте (оригинална партитура).

Симфонията е определена като *ранна* от Димитър Ненов и също присъства в бележката на Иван Стайков (*вж. вр. а. е. № 89*), според която композиторот се отказва и от нея. И тъй като написването ѝ не влиза в хронологичните рамки на ранния творчески период, тя е сложена тук, а не в ранни произведения.

91. Балада оп. 12 за голям оркестър (троен състав).

29.04.1924 – 07.04.1930 е дата от дирекциона, а завършването на първата партитура (чернова) е от 10.10.1924. Дирекцион и три партитури.

Състав на оркестъра: 2 Fl., Piccolo, 2 Ob., Corno inglese, 2 Cl., BCl., 3Fg., Cfg., 4 Corni, 4 Tr., 3 Trb., Tuba, Timpani, Piatti, Gr.Cassa, Triangolo, Gong, (tamtam), Tambourine, Campane, Arpa, Piano, Glockenspiel, Organo (ad.lib.), Vni I, Vni II, Vla, Vc, Cb.

Ориг., рък., копие, маст., мол., 76 л.

92. Четири скици за голям оркестър, двоен състав. "Въжделение", "Копнеж", "Гротеска" и "Танц". Б. д. *Според списъка 1924 – 1925*. Две партитури. Оригинал и копие. Копието е с добавено пиколо в състава на оркестъра.

Състав на оркестъра: 2 Fl., Piccolo, 2 Ob., 2 Cl.in A, 2 Fg., Cfg., 4 Corni in F, 3 Tr. in B, 3 Trb., Tb. Bassa, Piatti, Gr.Cassa, Timpani, Tamb.piccolo, Triangolo, Glockenspiel, Tamtam (gong), Arpa, Vni I, Vni II, Vla, Vc, Cb.

Щимове непълен комплект. Два щима за първа цигулка от първа скица „Въжделение”. Щимове за цигулка (първа и втора), виола, виолончело, контрабас, обой, флейта-пиколо за третата скица „Гротеска”.

Ориг., рък., копие, маст., 74 л.

Заб.: От запазения нотен материал във фонда става ясно, че произходът на произведението е от *Kinotek* и музиката за неми филми е писана от Димитър Ненов във връзка с работата му като пианист в кино през периода 1924 – 1925. Във фонда са запазени два кинотека (*вж. вр. а. е. № 93*). Има и скици за Кинотек № 2 (*вж. вр. а. е. № 143*). Кинотек е от пет части, а Кинотек № 2 от шест. От анализа на нотния материал става ясно, че скиците „Въжделение” и „Танц” са оркестрирани части от Кинотек № 2, а „Копнеж” от Кинотек. Третата скица „Гротеска” е оркестрирана клавирна пиеса, както става ясно от списъка на Ненов за радио София (*вж. приложение № 6*). Ненов документира в писмото си до Константин Зидаров, че оркестрацията на четирите скици е направена по-късно, през периода 1926 – 1927.

93. Schicksal. Intermezzo drammatico e tragico. Kinotek. Съдба (*нем.*). Драматично и трагично интермецо (*ит.*). Музика за съпровод на неми филми (*нем.*). За симфоничен оркестър, двоен състав. Magz. mart (*нем.*) 1925, Дрезден, Германия.

Шест части: 1. Overture – (*нем.* Увертюра); 2. Motiv – (*нем.* Мотив) 3. Schicksal* – (*нем.* Съдба) Aktschluss (*нем.* Край на част); 4. Aufgeregt – (*нем.* Развълнуван); 5. Sehnsucht – (*нем.* Копнеж); 6. Finale – (*итал.* Финал)

Дирекцион и щимове за оркестъра: Fl., Ob., Cl. in A, Percussioni, Timpani, Piatti, Gong, Glockenspiel, Harmonium, Vni I, Vni II, Vla, Vc, Cb.

Кинотек № 2 (*според запазените скици във вр. а. е. № 143*).

Шест части: 1. Träumerei (*нем.* Въжделение); 2. Sehnsucht (*нем.* Копнеж); 3. Intermezzo. Schicksal*. (*нем.* Съдба); 4. Schrecken. (*нем.* Страх); 5. Tanz. Komödie (*нем.* Танц. Комедия); 6. Leidenschaft (*нем.* Страст)

Налични са щимове само за първа цигулка.

Партитура за симфоничен оркестър. Недовършена.

Състав на оркестъра: 2 Fl., 2 Ob, 2 Cl. in A, 2 Fg., 4 Corni in F, 3 Tr. in B, 3 Trb., Tb. bassa, Timpani, Piatti, Gong, Gr.Cassa., Glockenspiel, Vni I, Vni II, Vla, Vc, Cb.

Ориг., рък., копие, нем. ез., 76 л.

*Нотният текст на частта „Съдба” е идентичен и в двата кинотека. Различава се в партитурата, тъй като там има два оркестрирани варианта. Според написаното от Ненов в писмото му до Константин Зидаров това са десетте скици, които е направил, провокиран от няколко хубави филма⁴⁵.

Заб.: При немите филми заедно с редките случаи на специално композирана за конкретен филм музика и честата импровизация, основната тежест пада на вече съществуваща музика. Събраната в кинотека музика често се основава на класически произведения и обхваща жанрове като: салонна музика, фантазии, оперни парафрази, увертюри, маршове и танци. Много от колекциите включват също и нови композиции и популярна музика. Частите на кинотеката се категоризират по настроението, което носят, за да бъдат използвани за конкретни драматургични ситуации в различни филми. Това е направено с цел диригентът на кинооркестъра, пианистът или който и да е друг, отговорен за филмовото озвучаване, да подбере най-подходяща музика за конкретен филм след кратко запознаване с филмовото съдържание. В партитурата първата част „Въжделение” липсва. От стр. 7 до стр. 16 част № 2 Sehnsucht (Копнеж). От стр. 17 до стр. 43 две оркестрации на № 3 Intermezzo. Първата от стр. 17 до стр. 25 е редактирана. Втората от стр. 26 до стр. 43 без редакция. Идентична с „Schicksal” от Кинотек. Стр. 44 – 45 Schrecken. (Страх). От стр. 46 до стр. 67 „Tanz” (Танц). От стр. 68 до стр. 89 Leidenschaft (Страст). Последната част не е оркестрирана изцяло. Цялостно написана е само партията на пианото. Възможно е това да е било идея за пета скица за симфоничен оркестър. Разбира се, това е в сферата на хипотезите. Частите „Въжделение”, „Копнеж” и „Танц” са първа, втора и четвърта скица от Четири скици за голям оркестър (*вж а. е. № 92*).

94. Рапсодична фантазия за голям оркестър. Б. д. *Според списъка 1938 – 1940, преработена и допълнена през 1946*. Партитура.

Състав на оркестъра: 2 Fl., Piccolo, 2 Ob., C.ingl., 2 Cl. in B, Cl. b. in B, 2 Fg., Cfg., 4 Cr. in F, 4 Tr. in B, 3 Trb., Tb., Timpani, Silofono, Camp., Tamb. picc., Tamb., Trgl., Campana, Gong, Ptti, Tamtam, Gran Cassa, Celesta, Arpa, Piano, Vni I, Vni II, Vle., Vc., Cb.

Ориг., рък., маст., 137 л.

Заб.: Димитър Ненов определя това произведение като най-репрезентативното в кореспонденцията си с Любомир Романски и в Списъка си за Радио София (*вж. Приложение № 6*).

95. Миниатюра – ми минор. 03.07.1949.

Оркестриран вариант на „Песен” от цикъла Пет миниатюри за пиано. (*вж. вр. а. е. № 83*). Партитура.

Състав на оркестъра: 2 Fl., 2 Ob., 2 Cl. in A, 2 Fg., Cfg., 4 Corn in F, 3 Tr. in B, Timpani, Percussioni, Vni I, Vni II, Vle, Vc, Cb.

Ориг., рък., маст., 2 л.

⁴⁵ Николов, Л. Димитър Ненов. Спомени и материали..., с. 132.

II.1.5. Вокални произведения

II.1.5.1. Песни за глас и пиано

Ранни

Реквием за висок глас ($c^1 - gis^2$) и пиано. 23 – 25.06.1920. (вж. *вр.а.е.* 227)

Текст Светослав Минков. „В лунни вечери през дивна пролет...”

Клауир и вокален щим.

Ориг., рък., маст., 3 л.

96. Осем песни за висок глас и пиано. Б. д.

Les yeux de Berthe (фр. Очите на Берта). *Според списъка 1922*. Песен за висок глас ($e^1 - ais^2$) и пиано, т. Ш. Бодлер „Vois pouvez mépriser...” (фр. Можете да ме презирате...).

La mort des amants (фр. Смъртта на любовниците). *Според списъка 1922*. Песен за висок глас ($h - gis^2$). Два екземпляра. Текст Ш. Бодлер. “Nous aurons des lits pleins d'odeurs légères...” (фр. Ще паднем изтощени в уханните легла...).

Петтактов препис на встъплението на лист № 1.

Угасна слънце. *Според списъка 1928*. Песен за висок глас и пиано ($c^1 - g^2$). Текст П. Яворов.

„Угасна слънце няма я луната.....”

Земята е от твоето слънце уморена. 02 – 17 март 1929.

Песен за висок глас ($c^1 - fis^2$) и пиано. Текст Д. Габе. „Земята е от твоето слънце уморена...”*

* *Оригиналното заглавие на стихотворението на Дора Габе е „Песен”. В списъците на творчеството си Ненов аотира песента със заглавието „Денят е от твойто слънце уморен”.*

Смърт. Б. д. *Според списъка 1929 – 1930*.

Песен за висок глас и пиано ($c^1 - gis^2$). Текст Д. Дебелянов. „Под нежний лъх на вечер ароматна....”

Цветарка. Б. д. *Според списъка 1930*. Песен за висок глас и пиано ($d^1 - fis^2$) по текст Владимир Русалиев. „Не знам и тази тъжна вечер....”

Святата. Б. д. *Според списъка 1930*. Песен за висок глас и пиано ($h^1 - g^2$), текст на Ел. Багряна. „Аз те знам Богородице бледа...”

Вечната. Б. д. *Според списъка 1931*. Песен за висок глас и пиано ($c^1 - dis^2$) текст Ел. Багряна. „Сега е тя безкръвна...”

Ориг., рък., маст., 21 л.

97. Угасна слънце. Б. д. *Според списъка 1928*. Песен за висок глас ($c^1 - g^2$). Текст П. Яворов.

Ориг., рък., мол., 2 л.

Заб.: Поправките с молив с правени от Иван Стайков и датират от 06.01.1964

98. „На дача” I, II, III. 01.03.1932 – 16.07.1933.

Цикъл от три песни за висок глас ($d^1 - g^2$) и пиано. Текст Елисавета Багряна.

Съд.: „И ето тук съм...”, „Край мен преминаха косачи...”, „Аз живея далеч...”. Оригинал и копие. Копието от 01.03.1938.

Заб.: Върху текста на „Край мен преминаха косачи...” по-ранен вариант на „На Дача” II от 25 – 26.12.1932.

99. Родина. 15.02 – 26.03.1933.

Поема за висок глас ($cis^1 - g^2$) и пиано из едноименния цикъл от пет поеми за висок глас и оркестър (вж. *вр. а. е. № 112*).

Вариант за глас и пиано. Текст Дора Габе. „Вечер свиреха кавалите...”

Ориг., рък., маст., 4 л.

100. Дважди момко. Поема за висок глас ($f^1 - g^2$) и пиано из „Родина” – цикъл от пет поеми за висок глас и оркестър (вж. *вр. а. е. № 112*). 29 – 30.07.1933

Вариант за глас и пиано. Текст Кирил Христов.

Два екземпляра. Оригинал и копие за радио Белград.

Ориг., рък., копие, маст., 4 л.

101. Вечерня. Песен за висок глас ($c^1 - gis^2$) и пиано. 11.12.1934.

Текст Николай Лилиев „Вечерня, и бавно пълзи мъглата над родните стрехи...”

Ориг., рък., маст., 2 л.

102. Дървар. Поема за висок глас ($h - g^2$) и пиано. 17.01 – 07.03.1937

Текст Димитър Пантелеев. „Гора, а из гората тихом...”

Ориг., рък., маст., 2 л.

103. Чуждинче. Поема из цикъла Родина – пет поеми за висок глас и оркестър. Б. д. *Според списъка 1940*.

Вариант за глас ($f^1 - f^2$) и пиано. Текст Асен Разцветников. Недовършен ръкопис.

Ориг., рък., маст., 1 л.

104. Молитва за глас и пиано из цикъл от Три песни за баритон и пиано. 1942. Текст Димчо Дебелянов. „Сложи ръка на моите устни...”

Ориг., рък., маст., 2 л.

II.1.5.2. Хорови песни

*Святата. 1941. Вариант на соловата песен (вж. *а. е. № 96*) за смесен хор. Текст Ел. Багряна. „Аз те знам Богородице бледа...”. Партитура.

Печат, мастило, 2 л. (*към момента липсва в архива, би трябвало да бъде с предходния номер с буква А, прибавен към него.)

Заб.: Преработката за смесен хор е на Лазар Максимов.

105. Македонска песен, оп. 15, № 2. 1935. За смесен хор и пиано. Оригинал. Два варианта, недовършени: за мъжки хор и пиано и за двоен хор и пиано. За двоен хор и пиано транспониран в e-moll. Текст Магда Петканова „Майко моя, недей проклина...”.

Партитура.

Ориг., рък., мол., 8 л.

106. Молитва за смесен хор. 20.05 – 16.06. 1936. Текст [Димитър Ненов] „Господи спаси наш грешните...”. Партитура.

Ориг., рък., парт., хим. мол., 4 л.

Заб.: От скиците за това произведение (*вж. вр. а. е. № 157*) става ясно, че то е писано по повод смъртта на любимата на Димитър Ненов – Веска Цонева. Текстът не е литургичен и най-вероятно е написан от Ненов. Произведението и скиците за него вече бяха коментирани в първа глава на текста, в публикации неточно е аотирано като литургично⁴⁶.

107. Я надуй дядо кавала. Б. д. Песен за смесен хор. Текст Христо Ботев.

„Я надуй дядо кавала...”. Щимове за бас и тенор. Скица за оркестрация. Партитура.

Ориг., рък., мол., 4 л.

II.1.5.2.1. Литургична музика

Ранни

Иже Херувими. „Иже херувими тайно образующе...”.

Отче Наш. „Отче наш иже си на небесех...”. 01 – 03.11.1918, 11.08.1919.. (*вж. вр. а. е. 228*).

Песнопения за смесен хор. Партитура.

Ориг., рък., маст., 4 л.

Доколе Господи (пс.12). Песнопение за смесен хор. 08 – 09.08.1919. (*вж. вр. а. е. 229*)

Партитура.

Ориг., рък., маст., 2 л.

108. Символ на вярата. „Верую во единого Бога...”. Б. д. За смесен хор.

Партитура непълна.

Ориг., рък., маст., 2 л.

II.1.6. Вокално – симфонични произведения

109. La mort des amants (*фр.* Смъртта на любовниците), оп. 6, № 2. 15.07.1922. Текст Ш. Бодлер. “Nous aurons des lits pleins d'odeurs légères...” (*фр.* Ще паднем изтощени в уханните легла...). Вариант на соловата песен (h – gis²). За глас и камерен оркестър (*вж. вр. а. е. № 96*).

Щимове за: глас и пиано, Clar. in A, Vno I, Vno II, Vc, Cb, Tamtam, Harmonium, Clavier. Непълен комплект.

Ориг., рък., маст., 10 л.

110. Две песни за висок глас и симфоничен оркестър. 21.02.1932.

Святата. Оркестриран вариант на едноименната солова песен (h¹ – g²) (*вж. вр. а. е. № 96*). Текст Ел. Багряна. „Аз те знам, Богородице бледа...”. Вариант на вокалната партия транспониран в g-moll (25.03.1936). За сопран, тенор, алт и бас. Македонска песен (g¹ – g²) из цикъла Родина – пет поеми за висок женски глас и оркестър (*вж. вр. а. е. № 112*). Текст Магда Петканова. „Зарад теб ми дават, Яно...”. Партитура.

Щимове за: глас и пиано: 2 Fl., 2 Ob., 2 Cl. in A, 2 Fg, 4 Corni in F, 3 Tr in B, 3 Trb, Tuba, Timpani, Piatti, Triangel, Campanelli, Vni I, Vni II, Vla, Vc, Cb, сопран, алт, тенор, бас.

Ориг., рък., копия, маст., 65 л.

111. Четири песни за сопран и голям оркестър. 21.02.1932.

Съд.: Угасна слънце (c¹ – g²). Текст П. Яворов. “Угасна слънце няма я луната...” Смърт (c¹ – gis²). Текст Д. Дебелянов. „Под нежний лъх на вечер ароматна...”. Вечната (c¹ – dis²). Текст Ел. Багряна. „Сега е тя безкръвна...”. Святата (h¹ – g²). Текст Ел. Багряна. „Аз те знам Богородице бледа...”.

Оркестрирани варианти на соловите песни (*вж. вр. а. е. № 96*). Партитура.

Щимове за 2 Fl., 2 Ob., 2 Cl. in A, 2 Fg, 4 Corni in F, 3 Tr. in B, 3 Trb, Tuba, Timpani, Piatti, Campanelli, Vni I, Vni II, Vla, Vc, Cb.

Ориг., рък., маст., 70 л.

112.1. Три песни за висок глас и камерен оркестър.

15.02.1933 – 08.09.1933

Родина (d¹ – g²), Дважди момко (f¹ – g²), Македонска песен (g¹ – g²). Три поеми из цикъла Родина – пет поеми за висок женски глас и оркестър.

Съд.: Родина. „Вечер свиреха кавалите...”. Текст Дора Габе. Дважди момко. „Дважди момко слънце попогледа...”. Македонска песен. „Зарад теб ми дават...”. Лит. обр. Магда Петканова. Оригинал. Партитура.

2. Вариант на Три песни за висок глас и голям оркестър, двоен състав. Партитура. Дважди момко – вариант в As dur.

3. Вариант на цикъла Родина за троен състав на оркестъра, недовършена. Партитура.

Щимове за: 2 Fl, 2 Ob, Corno inglese, 2 Cl. in A, 2 Fg, Vni I, Vni II, Vla, Vc, сопран.

Ориг., рък., копия, маст., 67 л.

113. Сюита от пет жътварски песни (из сборника „От Тимок до Вит”) за среден глас (или сопран) (d¹ – a²) и камерен оркестър.

28.9 – 12.11.1937.

⁴⁶ Атанасов, Асен. Литургични творби на Димитър Ненов..., с. 116 – 120.

Том I: Провикнала се е Драгана; Огреяло ясно слънце; Пладнина байно, тъжнина; Пресегна се божур от планина; Провикна се овчар. Партитура.

Том II: Партитура втори екземпляр. 01.1945.

Щимове за оркестъра, непълнен комплект.

Щимове, с добавен обой в състава на оркестъра за *Огреяло ясно слънце* и *Пресегна се божур от планина* – цигулки, виола, виолончело, контрабас, флейта пиколо, кларинет, обой и глас.

Копия на щимовите за щрайх на *Огреяло ясно слънце* и едно копие на щим за първи цигулки на цялата сюита.

Ориг., рък., копие, маст., 65+61 л.

114. Сюита от 7 нар. песни. За висок и средновисок (сопран и мецосопран) глас и малък оркестър. Б. д. Според списъка 1937.

Съд.: Пресегна се божур йот планина ($d^1 - g^2$), с. 1 – 22; Огреяло ясно слънце, ($g^1 - d^2$), с. 23 – 26; У петък се, нано ($g^1 - f^2$), с. 27 – 42; От баня иде ($g^1 - e^2$), с. 43 – 64; Заспала Тодора ($f^1 - f^2$) с. 65 – 81; Зададе се тъмен облак ($a^1 - e^2$), с. 82 – 107; Дете-младоженец ($f^1 - f^2$), с. 108 – 131.

Партитура и недовършен клавир.

Ориг., рък., маст.,

115. Цикъл от шест народни песни из разни краища за висок глас и малък оркестър. 1937 – 1938.

Съд.: Седефинко ле, пиленце ($a^1 - f^2$), с. 1 – 17; Отишол ми Караджа ($g^1 - f^2$), с. 18 – 30; Годи ме, мамо, годен да хода ($a^1 - e^2$), с. 31 – 60; Конe, конe, сиво конe ($a^1 - e^2$), с. 61 – 76; На кому е ниска жената ($a^1 - g^2$), с. 77 – 108; Що гургуваш йутрино рано ($h^1 - f^2$), с. 109 – 118.

Партитура. Щимове за: Canto, Picc., Fl., Ob, Corno ingl., Cl. in A, Vni, Vla, Vc, Cb, Piano.

Ориг., рък., маст., 116 л.

116. Две родопски песни за сопран и оркестър. 08 – 14.10.1938

Седефинко ле, пиленце ($a^1 - f^2$), из цикъл от пет родопски народни песни за висок глас и оркестър. Дете младоженец ($f^1 - f^2$), из цикъл от пет битови и любовни народни песни за висок глас и малък оркестър. Партитура.

Ориг., рък., маст., 12 л.

117. Сюита от 6 народни песни за сопран и малък оркестър. 27.12.1938

Коя е мома шяла годява ($a^1 - e^2$), с. 1 – 5; Йопери ме бре джанъм ($g^1 - g^2$), с. 6 – 13; Конe, конe сиво конe ($a^1 - e^2$), с. 14 – 17; Що гургуваш йутрино рано ($h^1 - f^2$), с. 18 – 20; Русо вардаленко ($a^1 - g^2$), с. 21 – 24; На кому е ниска жената мамо ($h^1 - g^2$), с. 25 – 32. Партитура.

Щимове за Fl, Cl. in A, Corno inglese, Timpani, Gr.Cassa, Piatti, Triangolo, Tamtam, Campanelli, Vni I, Vni II, Vla, Vc, Cb, Piano.

Допълнителни копия на щимовите за щрайх на „Конe, конe, сиво конe“. Копията на щимовите са правени от Атанас Гърдев, 01.1945.

Ориг., рък., копия, маст., 83 л.

118. „Коледа“ – симфонична поема за смесен хор, солисти и оркестър в 6 картини. Б. д. Според списъка 1938 – 1939. Начало на партитурата.

Според копието на произведението, налично в библиотеката на НМА „Проф. Панчо Владигеров“, съставът на оркестъра е следният: Fl., Piccolo, Ob., 2 Cl. in B, Fg., 2 Corni in F, 2 Tr. in B, Trb., Piano, Timpani, Blocchi di legno, Tamtam, Campana, Vni I, Vni II, Vla, Vc, Cb.

Ориг., рък., маст., 1 л.

Заб.: Произведението е индетифицирано от Иван Стайков през 1966. Той дава подробна информация за историята на партитурата на „Коледа“ в интервюто си за сп. Българско музикознание, кн. 3-4/2011 (вж.

Божикова, Милена. Димитър Ненов и екзистенциализмът. – В: *Българско музикознание*, 3-4/2011, с. 100 – 102.)

Къде в момента се намира оригиналната партитура на „Коледа“ не става ясно. Две ксерокопия от оригиналната партитура има в библиотеката на НМА „Проф. Панчо Владигеров“.

119. Симфонична сюита от тракийски песни и танци за дамски хор, сопран соло и оркестър.* Б. д. Според списъка 1940 - 14.09.1950.

Мари не обувай се девойко; Градушка; Два са млади; Кум Янаковата майка; Празник – Хоро (финал). Партитура. Състав на оркестъра: 2 Fl., Piccolo, 2 Ob., 2 Cl. in A, 2 Fg., 4 Corni, 3Tr., 3 Trb., Tuba bassa, Timpani, Gr.Cassa, Piatti, Tamburo piccolo, Triangolo, Glockenspiel, Tamtam, Xylophon, Piano, Vni I, Vni II, Vla, Vc, Cb.

Ориг., рък., маст., 54 л.

*Произведението е добило известност с името „Тракия“.

В запазения нотен материал от вр. а. е. № 113 до вр. а. е. № 119 се намират вокално-симфоничните цикли, които Димитър Ненов прави за новосъздадения по това време камерен оркестър на Радио София.

II.1.7. Недовършени произведения

120. Балканът. За симфоничен оркестър. 07 – 27.07.1926

Партитура.

Състав на оркестъра: 2 FL., 2 Ob., 2 Cl., 2 Fg., 4 Corni in F, 3 Tr. in B., 3 Trb., Tuba bassa, Timpani, Gong, Piatti, Gr.Cassa, Агра, Glockenspiel, Vni I, Vni II, Vla, Vc, Cb.

Ориг., рък., маст., 10 л.

Заб.: В партитурата липсва заглавие на произведението. Като такова е идентифицирано в Протокола, правен непосредствено след смъртта на Ненов на 24.09.1953. Съдържанието му е подробно коментирано в първа глава (вж. приложение № 1). Произведението фигурира под № 61, със следната анотация: Част от Балкана /завършена, 20 стр., обикновен нотен формат. Същият номер е сложен на партитурата и при завеждането на нотния архив в Института за музика, в края на септември 1953 от Агапия Баларева. В съществуващите описи,

които бяха подробно проследени в първа глава, произведението фигурира с тази анотация. Позовавайки се на нея, произведението е включено от съставителя в архива в рубрика *НЕДОВЪРШЕНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ*, вместо в подрубрика *НЕУСТАНОВЕНИ*.

121. Начало на II (IV) симфония. 01.05.1938 – 24.09.1950.

Дирекцион – недовършен.

Ориг., рък., маст., 6 л.

122. Кървава песен. За голям симфоничен оркестър. Б. д.

Наличен е само един партитурен лист.

Състав на оркестъра: 2 Fl., Piccolo, 2 Ob., Corno inglese, 2 Cl. in B, BCl., 2 Fg., Cfg., 4 Corni in F, 4 Tr. in B, 3 Trb., Tb. bassa, Timpani, Piatti, Triangolo, Tamburo piccolo, Tamtam, Silofono, Tamburin, Campana, Arpa, Piano, Glockenspiel, Vni I, Vni II, Vla, Vc, Cb.

Ориг., рък., маст., 1 л.

Заб.: Това е единственият партитурен материал запазен от „Легенда за Балкана“ за двоен хор, соло баритон и голям оркестър, написана по началото от поемата „Кървава песен“ от Пенчо Славейков. Един от проектите на Димитър Ненов, който остава недовършен. Останалият материал във фонда е в скици (*вж. вр. а. е. № 148*). Отделни кратки скици и хрумвания има в други архивни единици, но поради това, че няма как да се наруши целостта на листите, те не мога да бъдат изцяло обединени. Анотирана е в списъците на Димитър Ненов, които Лазар Николов публикува във втория (1987) и в третия сборник (1989). Димитър Ненов дава кратка информация за това произведение в писмото си до Любомир Романски от 06.06.1937: *„Доста усилено започнах и да работя последната си голяма композиция „Легенда за Балкана“ (текст Пенчо Славейков, началото на Кървава песен); ще взема след конкурса веднага дълга отпуса (защото назначенията ще станат през септември, а от радиото имам право още на 25 дни, част от които ще отидат за конкурсите, които сигурно ще започнат към 4 юли) – за да мога да я довърша и инструментирам през лятото, за да бъде готова за 1 ноември...“*⁴⁷.

123. Две песни за голям оркестър, недовършена партитура. Б. д.

Недовършена партитура.

Състав на оркестъра: 2 Fl., Piccolo, 2 Ob., Corno inglese, 2 Cl. in A, BCl. in B, 2 Fg., Cfg., 4 Corni, 4 Tr., 3 Trb., Tb. bassa, Timpani, Gr.Cassa, Piatti, Tamburo piccolo, Triangolo, Arpa, Piano, Vni I, Vni II, Vla, Vc, Cb.

Ориг., рък., маст., 20 л.

124. Духов квинтет оп. 5. Б. д. *Според композиционния стил става ясно, че вероятният период за написване е [1922- 1926].*

Партитура. Начало на втора част.

Ориг., парт., маст.,

Заб.: Най-вероятно първата част на произведението е изгубена. За наличието на други части информация няма. И поради факта, че произведението е с абсолютно установен жанров характер и не може да бъде поставено в подрубрика *НЕУСТАНОВЕНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ*, то фигурира тук.

125. Песен за солисти – сопран и тенор, хор и оркестър. Френска, без заглавие. Партитура недовършена.

Състав на оркестъра: 2 Fl., 2 Ob., 2 Cl. in B, 2 Fg., 4 Corni, 3 Tr. in B, Trb., Timpani, Vni I, Vni II, Vla, Vc, Cb.

Ориг., рък., маст., 4 л.

Заб.: На стр. 8 – неустановени кратки скици.

126. Три недовършени песни за висок глас и пиано. Б. д. *Според композиционния стил става ясно, че вероятният период за написване е [1922 – 1923].*

Текст Петко Славейков.

Съд.: Докле е младост; Растая и последний сняг; Настреча ми седеше мълком ти;

Ориг., рък., маст., 5 л.

II.1.8. Скици

Заб.: Поради предстоящото техническо преномериране на листовите, свързано с окончателното обработване на фонда, настоящите номера, които ще бъдат поставени в скоби при обработката, ще отговарят на отбелязаните забележки относно съдържанието на нотния материал в дадената а. е.

127. Скици за музика към драмата „Смъртта на Тициан“*. 14.04.1921 – 05.1923. Текст Хуго фон Хофманшал (1874 – 1929).

Мол., чернова, 16 л.

Заб.: Скица на неуставено клавирно произведение с дата 21.10 – 08.11.1919.

*На листа, с който са комплектувани скиците, Димитър Ненов е написал *опера*. Но по-късно аотира това произведение в немския си списък (*вж. приложение № 4*) като недовършена музика към „Смъртта на Тициан“ от Хофманшал и го определя отчасти като ранно произведение. Очевидно първоначалната му идея е била да напише опера, но в крайна сметка това не се е осъществило. Друг наличен материал за него във фонда няма.⁴⁸

128. Задачи и упражнения по оркестрация, хармония, полифония и теория на музиката. Б. д.; 25.06.1921

Ориг., маст., мол., 123 л.

129. Скици на соната или сонатина за виолончело и пиано. 17.07.1921

Скици на соната за пиано – *fis moll*.

Скици на ноктюрно за виолончело и пиано. 21.10.1938.

⁴⁷ Вж. Антонова, Полина. Непознатата кореспонденция между Димитър Ненов и Любомир Романски..., с. 50 – 51.

⁴⁸ В писмото си от Рим до Петко Стайнов от 28.02.1931 Димитър Ненов споделя за намерението си да напише опера – *много съм мераклия на една опера. Особено в Париж смятам да имам и по-големите удобства за работа*. Вж. Вълчинова-Чендова, Елисавета. Писма на Димитър Ненов до Петко Стайнов. – *Българско музикознание*, 2013, с. 8, 26, 27.

Маст., мол., 6 л.

130. Скици на Соната за цигулка и пиано, *cis moll.** 30.08.1921 – 05.12.1921.

Мол., 9 л.

**(Ориг. рък. във вр. а. е. № 84)*

131. Скици на соната за пиано, *es moll.** 21.11.1921 – 4.01.1922.

Мол., 6 л.

**(Ориг. рък. във вр. а. е. № 73)*

132. Скици на рондо за пиано, *c moll.** 02.04.1922 – 18.05.1922

Мол., 8 л.

**(Ориг. рък. във вр. а. е. № 74)*

133. Скици за песента *Les yeux de Berthe** (*фр. Очите на Берта*).

15.07 – 26.11.1922. Песен за сопран и пиано. Текст Шарл Бодлер.

Мол., 6 л.

**(Ориг. рък. във вр. а. е. № 96)*

134. Скици на Симфония № 1* и „Песен за нощта” по Бофорт, 29.07.1922.

Мол., 9 л.

**(ориг. рък. Във вр. а. е. № 88)*

135. Скици на фантастична соната за пиано. 02.12.1922 – 1924

Скици на „*Musik für gr. Orchester*” – музика за голям оркестър.

Скици на неустановено симфонично произведение.*

Дирекцион и партитура.

Маст., мол., нем. ез., 15 л.

*Пример за това, как Димитър Ненов е правил скици за различни произведения, на един лист или една партитура, поради което няма как скиците да се отделят жанрово.

136. Скици за симфонично произведение върху стихотворението *David singt vor Saul* (*нем. Давид пее пред Саул*) от Райнер Мария Рилке. 08.11.1923 – 17.02.1926.

Мол., нем. ез., 2 л.

137. Скици на симфония № 3, оп. 9. 29.07.1923 – 01.04.1924

Някои от скиците във вид на дирекцион.

Мол., 14 л.

Заб: На скиците е поставен № 92 още през есента на 1953, с който те са заведени в инвентарната книга на Института за музика Според прилежащата анотация на този номер – това са скици на симфония № 3, оп. 9 и скици на Балада кончертанте за пиано и оркестър (*вж. приложение № 1*).

Скици на Балада кончертанте не бяха открити. Възможно е да са били изгубени. При сравнение на останалите скици, обозначени като Симфония № 3, оп. 9 с оригиналната партитура на произведението (*вж. вр. а. е. № 90*) стана ясно, че нотният текст е различен. Съвпадат съставът на оркестъра и времето на композиране в партитурата и скиците. С едно уточнение относно датировката – крайната дата в партитурата е 15.01.1924, а в скиците 01.04.1924. Според датировката от партитурата, скиците са започнати след като симфонията вече е била композирана. На титулната страница на партитурата Ненов е написал: *...Родила се между 07.01.1923, денят, в който дойде идеята и 28.07.1923, денят на окончателното ѝ завършване...*, но впоследствие, както става ясно от крайната дата в партитурата, 15.01.1924, написването на произведението надхвърля посочения вече по-горе 28.07.1923. И веднага, само ден след отбелязаната дата, виждаме започнати настоящите скици, на 29.07.1923. В началото на скиците композиторът е сложил заглавие (доколкото е възможно да се разчете, тъй като състоянието на скиците е лошо и моливът вече е почти изтрит), вероятно на немски език [*Weihsimphonie*], но това няма смисъл – или разчитането е погрешно, или както често се е случвало и с други текстове на немски, написани от самия Ненов, има грешка. Освен това, върху листа, с който са комплектувани скиците, той е написал отначало римски номер IV, след което ясно се вижда, че го е поправил на III. Явно първоначалната идея е била това да са скици за IV симфония (ранна) и горепосочените датировки говорят за това, но след това композиторът е решил това да са скици към трета симфония. Така че, следвайки тази информация, очевидно това са допълнителни скици към III ранна симфония или поема. Към това трябва да се добави и казаното от Димитър Ненов в писмото му до Константин Зидаров, че Симфония или Поема има завършен характер, дори може да бъде изпълнена, но все пак подлежи на известни корекции⁴⁹. В потвърждение на това от последната страница на партитурата не може да се каже със сигурност дали тя е завършена или не. Очевидно Димитър Ненов е оставил края „отворен”. И така, следвайки тази информация и анализа на наличния нотен текст в скици и партитура, може да се приеме условно, че това са допълнителни скици към III ранна симфония или поема. Окончателната идентификация на скиците и уточняването им в един композиторски архив е отворен процес и в това отношение фондът на Димитър Ненов не прави изключение. (При идентифицирането на симфонични скици в творчеството на Бетовен например се появяват идентични проблеми.)

138. Лирични пиеси за пиано. 1923 – 1924.

Мол., 5 л.

139. Скици на Концерт за пиано № 1.* 30.01.1924 – 08.12.1935

Мол., 80 л., с две папки

Заб: На стр.6 – кратка скица на „Легенда за Балкана”.

⁴⁹ **Николов**, Лазар. Димитър Ненов. Спомени и материали. – Автобиографичен материал. До Константин Зидаров. Самоков, 26.VIII.1938.

*Запазените скици за Концерта за пиано № 1 като количество, сравнени с останалите във фонда, са най-многобройни.

140. Скици на „Киносюита” оп. 13 за пиано. * 16.07.1924 – 18.04.1925.

Мол., 42 л.

*Ориг. рък. във вр. а. е. № 76.

141. Скици на струнен квартет и рапсодия за голям оркестър оп. 12. 16 – 28.04.1924.

Мол., 2 л.

142. Скици на концерт за пиано, цигулка и тромпет и камерен оркестър, оп. 13. 30.07.1924 – 18.11.1926

Мол., 7 л.

143. Скици на Kinothek № 2. (нем. Музыка за озвучаване на неми филми). 09.1924 – 04. 1925.

Träumerei (нем. Въжделение); Intermezzo. Schicksal (нем. Съдба); Schrecken (нем. Страх); Tanz. Komödie (нем. Танц. Комедия); Leidenschaft (нем. Страст).

Дир., мол., нем. ез., 9 л.

Заб.: Оркестрираните части Träumerei (нем. Въжделение) и Tanz. Komödie (нем. Танц. Комедия) по-късно влизат като първа и четвърта скица от Четири скици за голям оркестър (вж. вр. а. е. № 92).

144. Скици на Прелюдии и Ноктюрно за пиано. 19.03.1925 – 1932.

Мол., 8 л.

Заб.: На лист № 14 друга оркестрова скица.

145. Скици на Musik für gr. Orchester (нем. Музыка за голям оркестър), оп. 14. 1925 – 1926.

Дир., мол., нем.ез., 25 л.

146. Скици на “Смърт” песен за висок глас (с¹ – gis²) и пиано. 13.08.1929 Текст Димчо Дебелянов (вж. вр. а. е. № 96).

Скици на „Дървар” поема за висок глас и пиано. 07.03.1937.

Текст Димитър Пантеелев (вж. вр. а. е. № 102).

Мол., 10 л.

Заб.: Димитър Ненов посочва 1937 за написването на поемата „Дървар” в списъците си. Към тази дата трябва да се добави и информацията, която се намира в запазените скици. Очевидно идеята за поемата и първите скици са правени в Рим на 26.02.1932.

147. Вокални скици. 19.07.1930 – 1940.

Цветарка. За висок глас и пиано. Текст Владимир Русалиев (вж. вр. а. е. № 96).

Чуждинче. За висок глас и пиано. Текст Ас. Разцветников (вж. вр. а. е. № 103).

Македонска песен. За висок глас и пиано. Текст М. Петканова (вж. вр. а. е. № 112).

Тихата бащина стряха; Небето е безумно синьо; Вечерня (вж. вр. а. е. № 101) за висок глас и пиано. Текст Николай Лилиев.

Сън. Детска песен за висок глас и пиано. Текст Д. Габе.

Орач. Поема за висок глас и пиано. Текст Никола Фурнаджиев.

На дача I, II, III. Текст Ел. Багряна (вж. вр. а. е. № 98).

Молитва. Поема за баритон. Текст Д. Дебелянов (вж. вр. а. е. № 104).

Земя. Поема за баритон. Текст Н. Фурнаджиев.

Скица за песен за висок глас и пиано. Немски език.

Маст., мол., нем.ез., 35 л.

Заб.: На гърба на скиците на „Молитва”, скици на Соната за виолончело. Недовършена белова на „Тихата бащина стряха”. На гърба на скиците на „Цветарка” вокална скица за Песен без думи, по старочерковен маниер. Немски език. На стр. 6 – скица на Соната за виолончело. На с. 21 – кратка скица на Соната за пиано.

148. Скици на Легенда за Балкана*. За соло баритон, двоен хор и голям оркестър. Текст Пенчо Славейков, начало на Кървава песен. 13.12. 1930 – 25.10.1943. (вж. вр. а. е. № 122)

Мол., 38 л.

Заб: На лист № 19 и лист № 28 скици за I клавирен концерт. На лист № 25 – скици за оратория. Листове № 26 – 27 – скици на “Grose Musik” за оркестър. На л. 27 – кратка скица на Концерт за виолончело, II част.

*Озаглавени са от Димитър Ненов и вече бяха комплектувани, когато започнах работата си по нотните ръкописи. Вероятно това е направено от Лазар Николов и/или Иван Стайков.

149. Скици на Вечната. Песен за висок глас” (с¹ – dis²) и пиано.

11. – 22.07.1931. Текст на Елисавета Багряна (вж. вр. а. е. № 96)

Мол., 2 л.

150. Скици за Етюди за пиано № 1, № 2, [№ 3] и [№ 4]. 04.1931 – 1938. (вж. вр. а. е. №№ 78, 79, 80)

Мол., 22 л.

Заб.: Подробности около хронологията на написване и номерацията при етюдите за пиано са подробно изложени в трета глава.

151. Скица на Парафраза № 2 за пиано. 22.09.1931.

Мол., немски ез., 1 л.

152. Скици на „Тема с вариации” Fis dur, за пиано. 1931, 1932 (вж. вр. а. е. № 77).

Черн., маст., мол., 19 л.

153. Скици за На Дача – I, II и III. 02.02.1932 – 08.11.1935.

Цикъл от три песни за висок глас (d¹ – g²) и пиано. Текст Елисавета Багряна (вж. вр. а. е. № 98).

Мол., 8 л.

154. Скици на Токата* за пиано. 17.12.1932 – 14.10.1939.

(Вж. вр. а. е. № 81)

Маст., мол., 15 л.

Заб.: на лист № 14 кратка скица за концертщюк.

*Скиците съдържат и хронологична схема на написването на произведението.

155. Скици на Родина. Поема за висок глас и оркестър. 1932 – 1933. Текст Дора Габе (*вж. вр. а. е. № 99, 112*).

Мол., 3 л.

156. Скици на песни за висок глас и пиано: Конче, конче вихрогонче и Македонска песен. 23.03.1935 (*вж. вр. а. е. № 110*).

Мол., 4 л.

157. Скици на Молитва за смесен хор. Кратка скица за Реквием за смесен хор. 20.05.1936 – 18.06.1936 (*вж. вр. а. е. № 106*).

Мол., 4 л.

Заб.: На скиците на Молитва, Димитър Ненов е написал следното: *14.06.1936 /на 13.5ч. сл. пл. се помина Веска Цонева, засега единствената жена която бих се решил да поканя да ми бъде другарка в живота. Едно твърде добро сърце вече не е за мене. Винаги съдбата ме отделя с малкото добри хора които ме обичат мене, нещастния, самотния. Лека пръст на това добро и девствено момиче.*” Към скиците на Реквием, композиторът е добавил текст: *„Упокой Господи, душите на твоите починали раби.”* А непосредствено след заглавието става ясно, че със стенографски знаци Ненов е отбелязал името на Веска Цонева. От словесния текст става ясно, че скиците са правени по повод смъртта на жената Веска Цонева. Текстът на Молитва не е литургичен: *„Господи, спаси нас грешните, избави ни от всякакво зло и ни дай сили да върнем отново вярата в теб”*. Най-вероятно е писан от Димитър Ненов. Молитва има налична партитура във фонда (*вж. вр. а. е. № 106*) и е завършено произведение. Докато скиците към Реквием са само няколко такта. Останали са само като идея за написване на произведение с такъв характер. Използването на стенографски знаци подсказва, че Ненов е искал да „засекрети” информацията. Но каква е причина за това, може само да се предполага. Тази информация е въведена и разгледана в първа глава на текста.

158. Скици на псалом 141/142 за мъжки хор и друга неустановена вокална скица. 27.09.1936

Мол., 2 л.

159. Скици на песни за висок глас и малък оркестър. 1937 – 1938

1. На кому е ниска жената – л. № 1, 2, 3.

2. Русо вардаленко – л. № 3, 4

3. Коя е мома щяла годява – л. № 4.

4. Що ми гурговаш уйтрино рано – л. № 2, 5.

5. Конне, конне сиво конне – л. № 6, 7

6. Седефинко ле пиленце – л. № 6, 7, 13

7. Годи ме мамо, годен да ходя – л. № 9

8. Отишол ми Караджа – л. № 8, 14.

Мол., 17 л.

160. Скици на песни за висок глас и малък оркестър. 1937 – 1938.

1. Йопери ме бре джанъм – л. № 8, 9, 10, 11

2. Пладнина байно тъжнина – л. № 18, 19

3. Заспала е Тодора – л. № 24, 25

4. Пресегна се божур от планина – л. № 27, 28

5. От баня иде – л. № 28.29, 30

6. Огреяло ясно слънце – л. № 30, 31

Мол., 28 л.

161. Концертна пиеса /капричио/ за голям камерен оркестър (също и голям симфоничен), писано по поръчка на радио София. Скици на Рапсодична фантазия и други неустановени. 02.1938 – 02.1940.

Мол., 6 л.

Заб.: Според Лазар Николов⁵⁰ първообразът на Рапсодична фантазия е именно тази Концертна пиеса. За това говори и запазеният нотен материал. Първоначалният период, който Ненов посочва за написването на „Рапсодична фантазия”, 1938 – 1940, изцяло съвпада с отбелязаната датировка тук.

162. Скици на втора симфония. 01.05.1938 – 24.09.1950.

Маст., мол., 44 л.

Заб.: Това е симфонията „Поема за българската земя” (хронологично четвърта симфония). Единственият оригинален нотен материал за нея, освен скиците във фонда, се намира във *вр. а. е. № 121*. Иван Стайков я довършва от тези скици и оркестрира. Скиците са били идентифицирани и комплектувани най-вероятно от него.

163. Симфонични скици за Рапсодична фантазия. 1938 – 1946 (*вж. вр. а. е. № 94*).

Маст., мол., 50 л.

164. Скици на Коледна сюита и Клавирен концерт № 2. 1938 – 1939.

Мол., 10 л.

Заб.: Първоначално Димитър Ненов е определил Коледа като сюита, но по-късно произведението е аотирано от него като: Симфонична поема за смесен хор, солисти и оркестър (*вж. приложение № 6, Списък за Радио София*).

165. Скици на Тракия – симфонична сюита от тракийски песни и танци за дамски хор, сопран соло и оркестър. 04/14.07.1940 – 1942.

Мол., 20 л.

166. Скици на Танц за пиано. 10.05.1941

⁵⁰ Николов, Л. Димитър Ненов непрестанно говореше за трансценденталност..., с. 134.

Мол., 4 л.

167. Скици на Клавирен концерт № 2. 1942 – 1943.

Мол., 20 л.

Заб.: На лист № 28 фрагмент от „Святата“ за висок глас и пиано. Текст Елисавета Багряна.

168. Скици на симфонични танци; концерт за виолончело и камерен оркестър; соната за пиано и други неустановени скици. 12.09.1943 – 05.05.1951.

Маст., мол., 29 л.

169. Скици на концерт за виолончело и камерен оркестър и Концерт за пиано № 2. 20.02.1944 – 16.10.1948.

Скици на Симфония № 3 и Легенда за Балкана – с. 4.

Скици на концерт за виолончело – с. 8, 13, 15, 16, 17.

Маст., мол., 25 л.

170. Скици на клавирно трио; Симфония № 3, Легенда за Балкана; Малка сюита; Концерт за пиано № 2. 10.06.1946.

Маст., мол., 5 л.

171. Скици на Приказка и Танц*, Прелюд, Песен, Стакато, Пасторал, Гайда, Марш, Въртележка и други неозаглавени миниатюри за пиано в различни тоналности. 1945 – 1948.

Маст., мол., 26 л.

Заб: на лист № 1 скици на Рапсодична фантазия и Симфонии № 3; на гърба на лист № 2 скици за Симфонични танци и други неустановени скици.

* *Композиторот определя Приказка и Танц като детски пиеси, а не като миниатюри (вж. приложение № 6, Списък за Радио София). В скиците ги е озаглавил детски миниатюри.*

Тези скици са за замислените от Ненов миниатюри за пиано общо 12 на брой, в 12 различни тоналности. Освен за известните вече пет миниатюри за пиано – Прелюд, Песен (e moll), Стакато, Пасторал, Гайда, както и двете детски пиеси Приказка и Танц, в тази архивна единица са налични и скици за миниатюри в h moll (пр. № 7), b moll (пр. № 8), Es dur (пр. № 9), gis moll (пр. № 10), Марш (d moll) (пр. № 11), Въртележка (C dur) (пр. № 12). Информация за проекта клавирни мианитюри Ненов дава в немския списък на творчеството си (*приложение № 4*). Тази идея той реализира отчасти, като написва изцяло посочения цикъл от пет миниатюри за пиано. В списъка си за Радио София е отбелязал: *...в приготвяне са 6 миниатюри... (приложение № 6)* Съдейки по скиците, най-вероятно е имал предвид като шеста миниатюра Марш, тъй като за нея има най-голямо количество скициран материал или евентулно Въртележка. Само тези две миниатюри имат относително завършен вид. Също така съществува и възможността това да не е целият скициран материал, но подобно твърдение остава в сферата на хипотезите.

172. Скици за Симфония 3 (5) симфония. 1947 – 1949.

Партигура недовършена. Отделни листчета и цигарени кутии, върху които Ненов е записвал теми.*

Мол., 52 л.

Заб.: На лист № 24 е написана прочутата бележка: *Димитрий да не го мързи...*

*Нотният материал е бил идентифициран и окомплектуван най-вероятно от Лазар Николов и/или Иван Стайков.

173. Скици за Евхаристиен канон. Б. д.

За смесен хор.

Маст., 1 л.

174. Скица за Детски пиеси за пиано. Б. д.

Мол., 1 л.

175. Скици за технически упражнения за пиано. Б. д.

Отделна глава за übersetzen (нем: превод)

Маст., нем.ез., 1 л.

Заб.: От определението на немски език, става ясно, че упражненията са правени към превода на клавирната методика от Афанасий Прокофиевич Щапов „Анализ клавирной техники”, който Димитър Ненов е правел. По повод превода във фонда е запазено едно писмо от Ненов до Щапов, в което той изказва възхищението си от книгата и иска разрешение за превод и издаване на български език. Писмото датира от 09.08.1946.

176. Скици за каденца към клавирен концерт с moll от Моцарт. Б. д.

Молив, 1 л.

177. Скици на Угасна слънце. Песен за висок глас и пиано. Б. д. [1928]. Текст П. Яворов.

Мол., 2 л.

Заб.: Скиците към песента не са датирани. Със сигурност за това произведение може да се отбележи годината 1928, тъй като Димитър Ненов аотира тази година за написването ѝ (вж. приложения № 4 Списък на немски език и приложение № 6, Списък за Радио София). Но когато става въпрос за скици към произведението, тогава не може да се определи годината със сигурност поради факта, че е възможно те да не са правени непосредствено преди написването на оригиналния ръкопис. Типичен пример при Димитър Ненов са скиците на поемата за висок глас и пиано „Дървар” (вж. вр. а. е. № 146) и скиците за Тема с вариации Fis dur, за пиано (вж. вр. а. е. № 152). Поради това може да се отбележи само евентуалната година на скициране.

178. Скерцо за пиано – недовършено, писано за упражнение при Т. Блумер. Две скици за друго клавирно произведение и струнен квартет. Б. д.

Маст., мол., 2 л.

179. Скици на ежедневни технически клавирни произведения. Б. д.

Мол., нем. ез., 5 л.

180. Скици за „Иже херувими”, литургично песнопение за смесен хор. Б. д.

Парт., мол., 2 л.

Ц.1.9. Неуставени произведения и скици

181. Неуставена вокална скица върху народна песен. Б. д.

Вокален щим от неустановено ранно произведение. 08.1916.

Ориг., маст., мол., 5 л.

182. Части от неуставени ранни произведения за пиано. 1918 – 1920

Ориг., рък., маст., мол., 21 л.

183. Част от неустановена клавирна скица за ранно симфонично произведение. 13.01. – 12.02.1920.

Маст., 2 л.

184. Откъси и скици от неустановени камерни произведения: за две пиана, клавирен квартет, две цигулки и пиано. 12.02.1920 – 17.02.1921.

Мол., 11 л.

Заб.: На гърба на лист № 4 има клавирна неустановена скица. На гърба на лист № 20 – скица за песен за висок глас и пиано „Клепалото бие“. На лист № 16 – скици за неустановено произведение за пиано.

185. Части от произведения за пиано – неустановени. 05.1920

Ориг., рък., маст., мол., 14 л.

186. Неустановени скици за пиано и оркестър. 05.10.1920 – 22.03.1921. Дрезден.

Дирекцион

Маст., 14 л.

Заб.: Най-вероятно това са скици на Фантазия за пиано и оркестър, писана в Дрезден през 1920 – 1921 (*вж. приложения № 4*). Скиците нямат заглавие. В началото Ненов е сложил мого: *Ти си достоен за любов и аз те любя, аз обаче съм недостоен за любов и ти пак ме любиш*. Запазени са 37 страници нотни скици за пиано и оркестър във вид на дирекцион. При преследяване на текста се вижда, че страниците между 25 и 29 включително липсват. А с. 23 и 24 не позволяват да бъдат с точност определени като част от този скициран материал. От с. 1 до с. 22 скиците са по-ясни и имат завършен вид. При сравняване с недовършения партитурен материал на произведение за пиано и оркестър в *cis moll* (*вж. вр. а. е. № 188*) се вижда, че нотният текст съвпада. Недовършената партитура чернова от 1924 съвпада със страници от 1 до 6 включително от скиците. Най-вероятно останалите скици също са към това произведение. Финалът на скицираното произведение ясно се вижда, докато двете партитури във *вр. а. е. № 188* са недовършени. Скиците обаче са непълни, а и на много места съвсем схематични. Затова, а и поради факта, че няма никаква друга оригинална партитура, с която да бъдат сравнени, те са поставени в подрубрика неустановени. Този въпрос е коментиран в трета глава на текста.

187. Вокално-симфонични и симфонични скици, неустановени.

Скици за клавирна соната № 3. 1922 – 1923, 1933.

Мол., 18 л.

Заб.: От ръкописа става ясно, че Ненов е поправил датировката. Първоначално на лист № 1 в горния ляв ъгъл се вижда, че годината е била 1923, но по-късно е поправена на 1933.

188. Произведение за пиано соло и оркестър, *cis moll*.

Недовършено. Две партитури. Чернова – 22.11.1924; белова – 06.1928 (*скици във вр. а. е. № 186*).

Маст., мол., 24 л.

Заб.: Наличен е малък по обем нотен материал за това произведение. По-ранната (чернова) съдържа 9 листа от произведението, а беловата само 3 и половина. От него става ясно, че това е произведение за пиано соло и оркестър. Състав на оркестъра (белова) – две флейти, пиколо, два обоя и английски рог, два кларинета в А, два фагота, 4 корни във F, три тромпета в В, три тромбона и туба, тимпани, ударни, арфа, гlockenspiel и щрайх. Партитурата на черновата освен тези инструменти, съдържа и контрафагот.

В запазените непълни скици (*вр. а. е. № 186*) се вижда, че най-вероятно това е едночастно произведение. От гледна точка на формообразуването контрастен епизод се откроява само в нотния материал, в черновата и в скиците, но не може да се определи със сигурност жанровата принадлежност.

Най-вероятно това е материал от Фантазия за пиано и оркестър, писана в Дрезден през периода 1920 – 1921* (*Скици, вж. вр. а. е. № 186*).

* В глава трета на текста беше представена хипотетичната възможност запазените партитури да са от Фантазия за пиано и оркестър, писана в Дрезден през 1920 – 1921 и аотирана от Ненов в почти всичките му творчески списъци.

189. Неустановени скици за пиано – лист № 3. 1927 – 1928

За пиано и оркестър – листове № 5, 6, 7, 19, 20, 21.

Песен за неуставен глас и пиано – лист № 4

Дирекцион за неустановено симфонично произведение – лист № 1. 1927 – 1928.

Мол., 11 л.

190. Неустановени вокални и клавирни и/или симфонични скици. 30.04.1934 – 18.04.1942.

Мол., нем. ез., 14 л.

191. Неустановени симфонични скици. 18.04.1942 – 08.07.1948

Мол., 21 л.

Заб.: При запознаването с тази материали заедно бяха съхранени скици на Симфонични танци, Концерт за пиано № 2, Симфонии № 2 и № 3 и други, определени като неустановени.

В тези скици Ненов твърде често е задрасквал първоначално написаното. Правил е редакции, но не навсякъде става ясно за кое произведение са и какво точно включват. Там, където това е ясно и материалът дава възможност, скиците в този номер са идентифицирани и съответно комплектувани според това, което съдържат.

В останалите най-вероятно се съдържат симфоничните танци, споменати в кореспонденцията с Любомир Романски. Дали обаче това са скици към тях, не може да се установи със сигурност. Основната трудност идва от факта, че няма оригинален ръкопис, с който да бъдат сравнени и идентифицирани. Допълнително усложнение са и многото редакции. На този етап процесът на точна идентификация остава отворен.

192. Неуставени клавирни и симфонични скици. 17.05.1940 – 10.09.1943.

Мол., 19 л.

193. Щимове: за ударни инструменти, щрайх и туба от неуставени произведения. Б. д.

Ориг., рък., маст., нем. ез., 4 л.

194. Клавирни, вокални, симфонични и други неуставени скици.

Вокални скици „Песен на босяците”. Б. д.

Маст., мол., нем. ез., 26 л.

195. Фрагменти от неуставени симфонични и вокално-симфонични произведения. Б. д. Партитура.

Ориг., рък., мастило, 16 л.

196. Фрагменти от неуставени произведения за пиано. Б. д.

Ориг., рък., маст., мол., 13 л.

197. Кратко неуставено произведение за цигулка и пиано. Б. д.

Втори екземпляр от първата страница на произведението, реставриран.

Ориг., рък., маст., 3 л.

Заб.: Вероятно това произведение е създадено по времето на написването на френската песен за висок глас и пиано „Очите на Берта”, по текст на Шарл Бодлер, 1922 (*вж. вр. а. е. № 96*). Затова свидетелства преди всичко стилът, както и почеркът на Ненов.

198. Presto. Кратко клавирно произведение. Б. д.

Ориг., рък., маст., 2 л.

Заб.: Съдейки по нотния текст, това най-вероятно е вариант на Танц за пиано (*вж. вр. а. е. № 82*).

199. Част от неуставена партитура за симфоничен оркестър, троен състав. Б. д.

Ориг., маст., 5 л.

II.1.10. Ранни произведения (1913/14 – 1920)

II.1.10.1. За пиано

200. Зимни нощи, оп. 1, № 1. Пиеса за четири ръце * Б. д.

Според списъка е написано през зимата на 1913/1914.

Два екземпляра, единият недовършен

Ориг., рък., маст., 4 л.

*Това е първото произведение написано от Димитър Ненов. Получило е насърчение от Добри Христов (*вж. приложение № 6, Списък за Радио София*).

201. Ранни произведения за пиано. 08.1914 – 01-04.1915.

Валсове оп. 6, № 1 и Валс № 2; Тема с две вариации; Соната оп. 8, № 2; Рондо оп. 3, № 3 – недовършено.

Маст., мол., 8 л.

202. Две ронда за пиано, Es dur, оп. 3 – №1 и № 2. 1914.

Ориг., рък., маст., 4 л.

203. Ранни произведения за пиано. 1914 – 1916.

Соната оп. 2, № 1; Ноктюрни оп. 7, № 1 и № 2 Des dur.

Етюд оп. 10, № 17 [№ 3] Des dur; * Рондо оп. 8, № 1 Es dur; Соната оп. 9, D dur, Хорал.

Ориг., маст., 22 л.

*Произведението не е озаглавено, само е означено – номер 3. От записа на пианиста Христо Илиев⁵¹ става ясно, че това е Етюд за пиано. Това е единственият запазен ръкопис. Етюдът датира от май – ноември 1916. Очевидно тази номерация е поставена от Ненов в по-късни години. Хронологично, това е първият етюд на Димитър Ненов за пиано. Подробности около етюдите за пиано на базата на запазените ръкописи и скици специално са коментирани в глава трета на текста.

204. Соната оп. 2, № 2, за пиано. Пролетта на 1915.

Последна част *allegretto* недовършена.

Ориг., рък., мол., 6 л.

205. Чернови на ранни клавирни произведения. 1915 – 1918.

Соната оп. 4, № 1; валс, оп. 6 № 3; соната оп. 7, № 9 (първоначално оп. 2, № 3); соната оп. 16 – Andante и Рондо; Етюд оп. 10, Des dur; * Импромптю в As dur, оп. 16; Рондо № 5; Симфония оп. 12; Вариации оп. 13; Рондо оп. 15, № 25; Соната оп. 2, № 3; Валс оп. 6, № 2.

Маст., мол., 51 л.

* От л. № 16 до л. № 19 се открива чернова за Етюд оп. 10, № 17, [№ 3] Des dur (*вж. вр. а. е. № 203*).

Единствената разлика е петтактовото акордово встъпление, което е само в черновите. В оригинала то отпада.

206. Две пиеси за четири ръце. 01.1916

№ 1 в ми мажор; № 2 в ла минор (недовършена)

Ориг., маст., 6 л.

207. Чернови на ранни клавирни произведения. 04.1916 – 23.04.1919.

Рондо оп. 8, № 1, Ноктюрно Des dur, № 2, Хорал (*вж. вр. а. е. № 203*).

⁵¹ Димитър Ненов – Клавирни творби, Христо Илиев, пиано, 1983, ВКА 10754-55. Произведенията, които Хр. Илиев записва, са: Токата, Етюд № 1, Етюд в Des dur, Рондо, Соната, Тема с вариации, Танц, Приказка и танц, Ноктюрно.

Чернова на фрагмент от ранен концерт за пиано и оркестър в е moll, извлечение за две пиана (*вж. вр. а. е. № 222*).
Маст., мол., 25 л.
208. „Скерцо” оп. 10, E dur. 07.1916 – 06.1917
Началото в още един екземпляр.
Fantasia in cis moll оп. 19, № 26. 01-03.1918.
Оригинал и недовършено копие.
Ориг., рък., маст., 15 л.
209. Етюд за пиано по мотив на Л. в. Бетовен, Des dur. 19.06.1917
Недовършен.
Ориг., рък., маст., 1 л.
210. Импромптю оп. 16, № 26. 10.12.1917 – 04.02. 1918
Недовършено. Два екземпляра. Копието съдържа само четири реда от композицията.
Ориг., рък., копие, маст., 2 л.
211. Соната A dur, оп. 20, за пиано. 10.04.1918
Чернова и белова. Черновата под опус 22.
Ориг., рък., маст., 8 л.
212. Импромптю оп. 22, № 30. 11.1918.
Встъпление от Менует. Други клавири скици, неуставени.
Ориг., рък., маст., 3 л.
213. оп. 20, № 27, h moll.* 1918 – 1919
От л. № 30 до № 32 – клавирна скица на ранен концерт за пиано в е moll (*вж. вр. а. е. № 222*).
От л. № 32 до № 35 – Анданте. Скерцо – недовършено.
Нотният материал е непълен.
Ориг., рък., маст., 8 л.
*Произведението под № 27, оп. 20 не е озаглавено. Но съдейки по формата, това е рондо.
214. Симфония за пиано, As dur. 01.04.1919
Липсват части от нотния материал. Реставрирана.
Соната f moll, за пиано.
Наличен е само един лист от нотния материал.
Ориг., рък., маст., 6 л.
II.1.10.2. Камерна музика
215. Соната № 5 (6) за две пиана оп. 14. 28.09.1917
Липсват страници от произведението.
Ориг., рък., маст., 2 л.
216. Erste leichte brillante quartett (*нем. Първи лек брилянтен квартет*), G dur, op. 18, струнен. 12.1917
Щимове за Vna I, Vna II, Vla, Vc. Партитура липсва.
Ориг., рък., маст., нем. ез., 10 л.
217. Клавирен квартет оп. 23 (25) № 31 в D dur. 09.1918 – 14.06.1919
За пиано, цигулка, виола и виолончело.
Непълен комплект щимове – Vna, Vla, Vc. Щим за клавири партия липсва. Оригинал и копия. Оригиналните щимове под оп. 25, по-късно поправен на оп. 23.
Копията под оп. 23.
Партитура непълна. Липсват части от нотния материал.
Ориг., рък., копие, маст., мол., 39 л.
* Една страница скица за “Finale”. Невалидна, както става ясно от партитурата.
Заб.: Според запазения нотен материал първоначално квартетът е бил под оп. 25. По-късно Димитър Ненов е сменил опусната номерация на оп. 23. Оригиналните щимове са за цигулка, виола и виолончело и сравнени с копията и партитурата не съдържат целия нотен текст за квартета. Дали другите части от тях са изгубени или Ненов е правил по-късна редакция на квартета, не може да се уточни. Най-вероятно става въпрос за редакция. Партитурата също не е запазена изцяло. От копията на щимове личи, че има изгубени части от нея. Според немския списък (*приложение № 4*) това очевидно е единият от двата клавири квартета, които Ненов е писал в ранния си творчески период.
218. Начало на струнен квартет оп. 6, № 1. 1918 – 1919.
За две цигулки, виола и виолончело.
Партитура. Щимове липсват.
Ориг., маст., мол., 2 л.
Заб.: На лист № 2 финал на неустановено ранно клавирно произведение.
219. Клавирен квартет № 2, оп. . 27 a moll. 01.07.1919 – 21.06.1920
За пиано, цигулка, виола, виолончело. Партитура.
Ориг., рък., маст., 12 л.
Заб.: На лист № 12 кратка скица на струнен квартет.
II.1.10.3. За пиано и оркестър
220. Вариации върху песента O Tannenbaum (*нем. Елхови лес*) за пиано и оркестър. 04. – 11.1917.
Партитура – само четири страници, недовършена.
Извлечение за две пиана.
Ориг., рък., маст., нем. ез., 20 л.
221. Концерт за пиано в ми бемол мажор, оп. 18 (19), Es dur. 12.1917

Редакция за две пиана.

Ориг., рък., маст.

*Наличен е само един, непълен лист от произведението. Възможно е да е имало и още нотен материал, но той да е бил изгубен.

Заб.: Това е първият опит на Димитър Ненов в жанра на клавирния концерт.

222. Концерт за пиано и оркестър в е moll, оп. 23. 06.1918

Оригинална партитура (*направена е хартиена реставрация през 2012*). Щимове за флейта, нисък и висок щрайх.

Извлечение за две пиана – 26 стр.

Копие на партитурата недовършено. В копието изцяло е довършен преписът на соловата клавирна партия.

Ориг., рък., маст., мол., 53 л.

Заб.: Произведението е подробно разгледано в глава трета на текста.

II.1.10.4. Симфонични произведения

223. Симфония № 1 в As dur (ранна), оп. 12. 08.1916

За голям оркестър двоен състав. Партитури две. Липсва нотен материал. Едната съдържа само първите два листа от произведението.

Ориг., рък., маст., 9 л.

Заб.: Това е най-ранният опит на Димитър Ненов в симфоничния жанр и поради този факт симфонията е номерирана като първа.

Това е и първият опит на Димитър Ненов в писането на симфонични партитури.

224. Simfonische dichtung, op.17. (*нем.* Симфонична поема). 11 – 12.1917.

Недовършена. Дирекцион.

Ориг., рък., маст., 4 л.

225. Симфония № 2 оп. 24.* 10.08.1918 – 14.04.1919.

Клавирна скица.

Ориг., рък., маст., 5 л.

* Хронологично вторият опит на Димитър Ненов в симфоничния жанр, от който по-късно той се отказва. Отказва се и от втората си симфония, писана в Дрезден (1922) (*приложение № 6, Списък за Радио София*). В списъците си аотира като втора симфония хронологично написаната четвърта симфония „Поема за българската земя” (без да броим най-ранните, които фигурират в тази подрубрика), която е довършена и оркестрирана по скиците, налични за нея в архива от Иван Стайков, тъй като приживе Димитър Ненов не успява да я довърши.

Заб.: При номерацията на симфоните на Димитър Ненов, запазените в тази подрубрика, два най-ранни опита в този жанр не се взимат под внимание.

226. Симфонична поема Тутраканска епопея.* Б. д. [1917-1918].

Оркестрова скица.

Ориг., рък., маст., 11 л.

*Произведението и поводът за написването подробно са разгледани в глава трета на текста.

II.1.10.5. Песни за глас и пиано

227. Реквием за висок глас (с¹ – gis²) и пиано. 23 – 25.06.1920

Текст Светослав Минков. „В лунни вечери през дивна пролет...”.

Клавир и вокален щим.

Ориг., рък., маст., 3 л.

II.1.10.6. Литургична музика

228. Иже Херувими. „Иже херувими тайно образующе...”.

Отче Наш. „Отче наш иже си на небесех...”. 01 – 03.11.1918, 11.08.1919.

Песнопения за смесен хор. Партитура.

Ориг., рък., маст., 4 л.

229. Доколе Господи (пс.12). Песнопение за смесен хор. 08 – 09.08.1919.

Партитура.

Ориг., рък., маст., 2 л.

II.1.10.7. Музикално-драматични произведения

230. Скица за опера Прометей, по едноименната трагедия на Есхил. 04.02.1919. Партитура.

Ориг., рък., маст., 2 л.

231. Дует на Луиза и Тереза из Хадерал.

Недовършена опера по едноименната драма (*в стихове*) на Константин Величков. 27.05.1920.

Ръкопис за високи гласове и пиано.

Скици и за увертюра към операта. Партитура.

Ориг., рък., маст., мол., 3 л.

Заб.: На гърба на скицата за увертюра кратка клавирна неустановена клавирна скица.

232. Скица за опера На морския бряг. По едноименната драма (*в стихове*) на К. Величков. Б. д.*

Първа сцена. Наличен само Щим за сопран.

Ориг., рък., маст., 1 л.

*Запазеният щим не е датиран, но по стила става ясно, че е писан в ранния творчески период на Димитър Ненов.

II.1.10.8. Други

233. Списък на ранните произведения на Димитър Ненов. Б. д.*

Непълен.

Ориг., рък., мол., 1 л.

*Първият опит на композитора да направи списък на творбите си. Не е датиран, но от запазените във фонда датирани ръкописи на произведенията, които фигурират в списъка, става ясно, че най-вероятно е писан през 1918 – 1919.

234. Списъци с произведенията на Димитър Ненов. Б. д.

Ориг., рък., маш., маст., бълг. и нем. ез., 15 л.

235. Препис на произведение от маестро Г. Атанасов: *Airs populaire bulgares*. Б. д.

Запазен е само един лист от преписа. Реставриран. Останалият нотен материал липсва.

Ориг., рък., маст., 1 л.

236. *Fantasia*, (Фантазия) ор. 80, за пиано, от Л. ван Бетовен. Б. д.

За четири ръце. Препис.

Ориг., рък., маст., мол., 7 л.

237. *Zwiertes Quartett für 2 Violinen, Viola und Violoncello*. (нем. Втори квартет за две цигулки, виола и виолончело) от В. А. Моцарт. Б. д.

Клавирно извлечение, недовършено.

Ориг., рък., маст., 2 л.

238. Вокални скици на песни. Б. д.

Хубавата Марийка; Годи ме мамо; Църни Цеко; Горо льо горо зелена; Гледай ме гледай дялгерин.

Ориг., рък., маст., 5 л.

Ориг., рък., маст., 2 л.

238. Вокални скици на песни. Б. д.

Хубавата Марийка; Годи ме мамо; Църни Цеко; Горо льо горо зелена; Гледай ме гледай дялгерин.

Ориг., рък., маст., 5 л.

ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Като резултат от настоящото изследване нотният масив в архива на Димитър Ненов е разкрит, систематизиран и включен във финализирания опис на фонд 216, НА на БАН, с цел да бъде публично достъпен.
2. Във връзка с това, за първи път всички нотни ръкописи във фонда са разкрити съдържателно, като са систематизирани жанрово и подробно са анотирани. Описът им е съобразен, от една страна, с методическите изисквания за създаването на личен творчески архив, а от друга, с музикалното им съдържание, както и изискващата се за това специфична терминология. Въведената жанрова структура се основава на аргументирана концепция, адекватна на характера на Неновото творчество.
3. На базата на задълбочен анализ на нотните и на словесните документи във фонда, свързани с тях (Неновите описи на творчеството, кореспонденцията и други), както и на информация от други източници, са идентифицирани и комплектувани произведения, за които до този момент нямаше конкретна информация относно тяхната съдба. Така за първи път е направен опит за точно идентифициране и жанрово определяне, уточняване на брой и/или вероятна дата/период на създаване на някои творби.
4. Отново във връзка с точната идентификация и конкретната анотация са посочени и неточности при определянето на жанра и името на някои произведения в оригинал и скици, въведени в първия опис през 1953 и преповтаряни до днес, както и допуснати грешки в по-късната работа с архива.
5. Анотирани и комплектувани са и всички произведения от най-ранния творчески период на композитора, за които също липсва конкретна информация, освен лаконичното им споменаване от Ненов в някои творчески списъци и писма.
6. Работата с документите провокира някои въпроси, които засега остават без отговори (глава трета). Направен е опит те да получат хипотетичен отговор или конкретно обяснение.
7. В резултат на извършената работа цялата нотна документалност добива ясно систематизиран и оформен вид. Това дава възможност архивният масив да бъде включен в цялостната каталогизация на фонда, а в един по-дългосречен план – и в дигитализацията на архивните материали.

ПУБЛИКАЦИИ
ВЪВ ВРЪЗКА С ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Идеи на интерпретацията в клавирния цикъл „Миниатюри” на Димитър Ненов. – В: *Изкуствоведски четения*. София: Институт за изследване на изкуствата – БАН, 2010, с.с. 62 – 68. ISSN 1313-2342.

Непознатата кореспонденция между Димитър Ненов и Любомир Романски. – В: *Българско музикознание*, 2011, № 3 – 4, с. 36 – 92. ISSN 0204-823X

Едно непознато писмо на Димитър Ненов до Маргарита Лонг. – В: *Българско музикознание*, 2014, № 2, с. 57 – 66. ISSN 0204-823X

Личният архив на Димитър Ненов – автентичното документално пространство като източник на живот след смъртта. – В: *Седма национална конференция за докторанти и постдокторанти с международно участие „Млад научен форум за музика и танц 2012”*. Резюмета и CD с докладите. София: НБУ, 2013, с. 27 – 28; с. с. 1 – 14. ISSN 1313-342X

„Въпроси без отговори” (запазени нотни ръкописи в личния архив на Димитър Ненов). – В: *Девета национална конференция за докторанти и постдокторанти с международно участие „Млад научен форум за музика и танц 2014”*. Резюмета и CD с докладите. София: НБУ, 2015. Под печат. ISSN 1313-342X.

Непознати документални фрагменти от нотния архив на Димитър Ненов. – В: *„Нови идеи в музикознанието 2014”*. Сборник с доклади от научна конференция с международно участие, СБК, 14.12.2014. София: СБК, 2015. Под печат.
